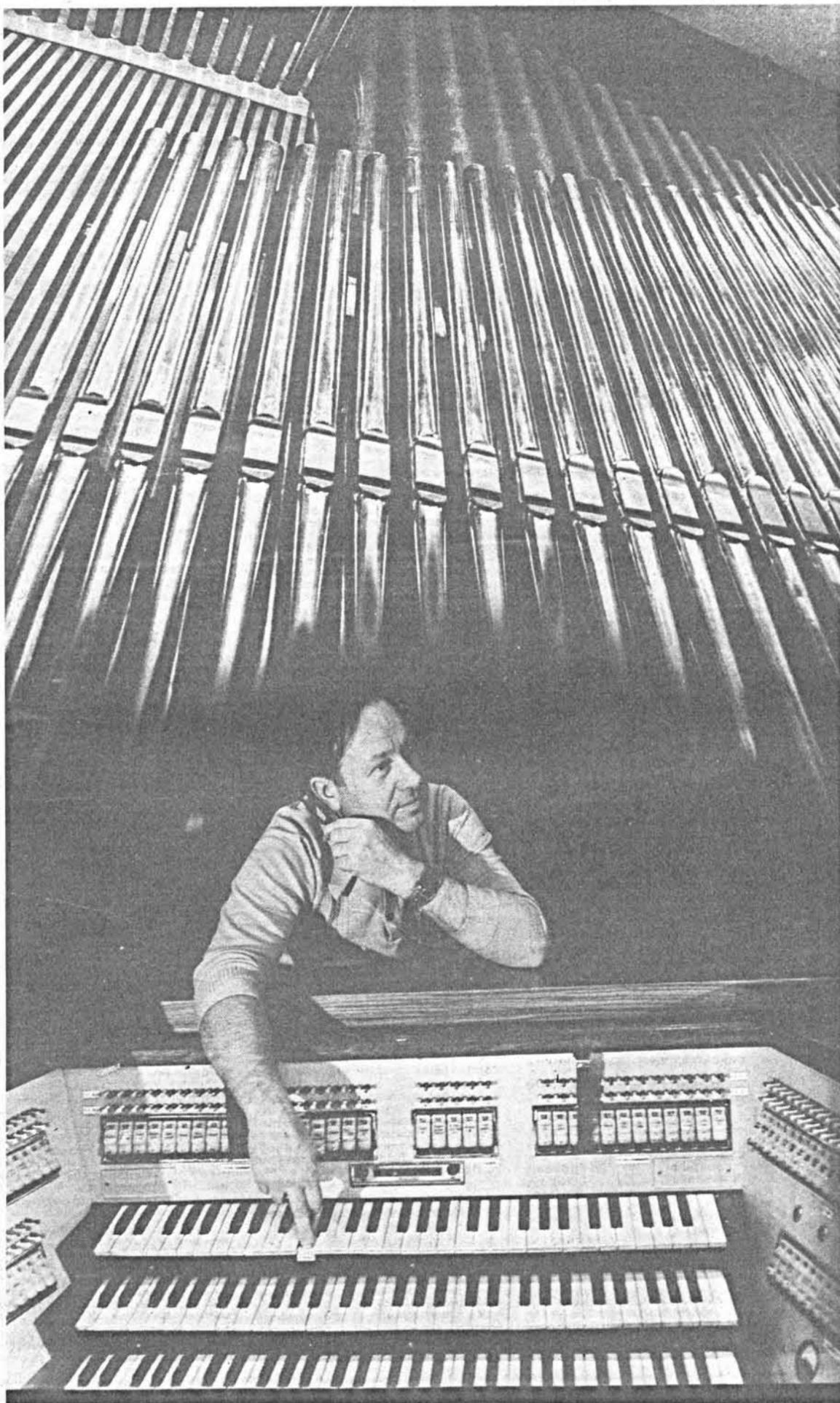

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 29 студзеня 1982 г. ● № 4 (3102) ● Выходзіць з 1932 г. ● Цана 10 кап.

Фота В. ГАНЧАРЭНКІ.

МАЙСТАР ЧАРНЯЎСКІ

...Майстар прывёў мяне на сцэну і, адчыніўшы непрыкметныя дзверцы ў банавой сценцы аргана, запрасіў праходзіць. Мы апынуліся ў казачным царстве разнастайных труб: ад квадратных драўляных, вышынёй дзесяць метраў, да самых маленькіх — меншых за аловак. Раней я чытаў, што арган як музычны інструмент вядомы ўжо з чацвёртага стагоддзя, а ў шостым ён быў уведзены ў каталіцкую царкоўную службу. Што кожная з клавітур называецца мануалам, што арган мае многа рэгістраў, які імітуюць гучанне і тэмбр самых розных інструментаў: ад скрыпкі, флейты, габоя, кларнета і трубы да віяланчэлі, кантрабаса і самага нізкага старажытнага музычнага інструмента — бамбарды; што трубы маюць два віды: свістковыя ці лабальныя з мяккім гучаннем і язычковыя — больш рэзкія і гучныя. Прачытаў і пра апарат кіравання інструментам — кафедру і пра так званую «мікстуру», калі да аднаго асноўнага гучу дадаюцца цэлыя акорды абертоннаў, што надае яму асаблівую напоўненасць і сілу, і пра многае іншае.

— Наш арган, устаноўлены ў 1963 г. у новым філарманічным будынку, трэці па велічыні і выканаўчых магчымасцях ва ўсім Савецкім Саюзе, — расказвае мой «гід», старшы арганні майстар Беларускай дзяржаўнай філармоніі Станіслаў Мацвеевіч Чарняўскі. — Большыя за яго толькі інструменты Домскай канцэртнай залы ў Рызе і залы імя Чайкоўскага ў Маскве. Пабудаваны ён чэхаславацкай фірмай Рыгер-Клос, складаецца з шасці з паловай тысяч труб, мае пяць мануалаў, улічваючы той, што для ног, і 107 рэгістраў. Складаецца арган з трох частак: гучальных труб розных канструкцый з дрэва, медзі, сплаваў свінца і волава, згрупаваных пэўным чынам; кафедры і мяхоў для нагнятання паветра. Два з іх — самыя вялікія — знаходзяцца на першым паверсе, якраз пад намі. Там жа размешчаны дзве дынамамашыны...

На першы погляд здаўна, што па ўсім паверсе расставлены ведры, тазы і слоікі з вадою. Але без вады ніяк не абыйсціся, бо тут паравое ацяпленне і паветра заўсёды сухое і даволі цёплае, а арган змайстраваны пераважна з дрэва. Яно можа ссохнуцца, патрэскацца, і інструмент сапсуецца. Нямаюць кляпатаў меў майстар, і калі арган загучаў упершыню: ад магутнага гучу са стале пачала сыпацца тынкоўка і забіваць трубы. Але прыйшла шчаслівая думка: зрабіць над імі другую, фанерную столь!

Складаная работа настройшчыка аргана: мала мець абсалютны слых, трэба яшчэ нейкае шостае пачуццё не толькі на гук, але і на яго абертаны. Станіслаў Мацвеевіч, які нарадзіўся на Ашмяншчыне ў сям'і вясковага сталяра, рана навучыўся працаваць з дрэвам, і першай яго музычнай працай былі самаробныя цымбалы. Потым ён авалодаў акардаэнам, але больш за ўсё яму падабалася арганная музы-

ка. І, адслужыўшы ў Савецкай Арміі, ён падаўся ў Вільнюс і ўладнаваўся там у майстэрню па вытворчасці арганаў. Як аднаго з лепшых майстроў яго праз шэсць гадоў паслалі стажыравацца на славутоў чэхаславацкую арганабудаўнічую фірму Рыгер-Клос, адзін з лепшых арганаў якой і быў устаноўлены ў нашай філармоніі. Чатыры месяцы разам з чэшскімі майстрамі манціраваў новы інструмент Станіслаў Мацвеевіч, а пасля гэтага стаў яго дабрым даглядчыкам. Ён абавязкова знаходзіцца на сваім рабочым месцы ў аргане пад час усіх рэпетыцый і канцэртаў. Неаднаразова выпраўляў раптоўныя паломні інструмента. Пры гэтым слухачы ў зале нават не здагадаліся, што з арганам нешта здарылася. А бывала ж такое ў час канцэртаў славутоў савецкіх і зарубажных гастролёраў!

— Мяне вельмі радуе, — прызнаецца С. Чарняўскі, — што арганная канцэртная кар'ера арганнага вялікім поспехам і папулярнасцю. Аднак наша зала не прыстасавана для такіх канцэртаў. Трубы ўпіраюцца ў самую столь і таму гучаць глуха і часам невыразна: патрэбна ж вялікая паветраная прастора. Радуе, што неўзабаве адкрыецца новая канцэртная зала ў былым насцёле побач з Палацам мастацтваў — там будзе устаноўлены арган. Ведаю, што ўжо заказаны арган для канцэртнай залы ў полацкім Сафійскім саборы і спадзяюся, што мае Гена і Эдзік, адслужыўшы ў арміі, прыоймуць прафесійна бацькі і змогуць уладнаваць на работу не толькі ў Мінску.

Ён дасканала ведае кожную з многіх тысяч дэталей, з якіх складаецца арган, мае не толькі унікальны слых, але і грунтоўныя веды механіка, сталяра і электратэхніка. Па яго прапанове ў час нядаўняга рамонтнага пераўрадкавання аргана і ён стаў менш «капрызным», ды і загучаў паўней. Зразумела, шэсць з паловай тысяч труб за тры месяцы настройкі немагчыма. Але ж Станіслаў Мацвеевіч усе разам і не настройвае. У час рэпетыцый і канцэртаў уважліва слухае і адзначае, якія з іх пачынаюць фальшывіць і ўначы ці на золку, калі ў філармоніі няма ні рэпетыцый ні канцэртаў, прымаецца адладжваць. Дапамагалі яму сыны, але цяпер яны служаць у арміі і таму даводзіцца турбаваць жонку: часта вечарамі прыносіць дамоў чамаданы разнастайных дэталей, працуе ледзьве не да рання, каб назаўтра арган быў спраўны. Да таго ж, майстар узяў на сябе клопат па настройцы і рэканструкцыі шасці філарманічных клавесінаў: гэты старажытны інструмент мае драўляную раму, тонкія струны, крохкую механіку, часта расстройваецца. І гэты новы клопат, мусіць, не толькі аджуданна пазнаць усе нязвыклые і складаныя, але і адшчырай і бескарыслівай любові да музыкі.

Дзмітрый ЖУРАУЛЕУ.

СЕСІЯ АКАДЭМІІ НАВУК БССР

Адбылася сесія агульнага сходу Акадэміі навук БССР, якая вырашыла арганізацыйныя пытанні. Прэзідэнтам АН БССР зноў выбран акадэмік АН ССРС, Герой Сацыялістычнай Працы М. А. Барысевіч. Віцэ-прэзідэнтамі выбраны акадэмікі АН БССР У. А. Белы, А. С. Дзмітрыеў, А. С. Махнач і І. Я. Навуменка, галоўным вучоным сакратаром прэзіды-

ма АН БССР — акадэмік АН БССР Л. І. Кісялеўскі.

Зацверджаны акадэмікі-сакратары аддзяленняў АН БССР. Імі сталі акадэмікі АН БССР Ф. І. Фёдарэў, П. І. Яшчэрыцын, У. С. Камароў, Л. М. Сушчэня, М. В. Бірыла.

У рабоце сесіі агульнага сходу АН БССР прынялі ўдзел сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін і намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР І. М. Глазкоў.

БЕЛТА.

ЯШЧЭ АДНО ВYДАННЕ

У «Мастацкай літаратуры» нядаўна пабачыў свет аднатомнік Я. Купалы на рускай мове. Складальнік тома — вядомы паэт і літаратуразнавец А. Лойка — паклапаціўся, каб з багацейшай купалаўскай паэтычнай спадчыны выбраць творы, якія б далі рускамоўнаму чытачу найбольш поўнае ўяўленне пра шматграннага і непаўторнага творчасць славянскага майстра слова. У кнігу увашлі многія вершы Я. Купалы, а таксама яго

паэмы «Курган», «Яна і я», «Безназоўнае». Сярод перакладчыкаў — імяны М. Горькага, У. Раждзественскага, Э. Багрыцкага, Б. Кежуна, М. Камісаравой і іншых. Паэмы пададзены ў перакладзе Н. Кісліка.

Кніга «Выбранае» Я. Купалы, выкананая на высокім паліграфічным узроўні, выйшла ў цудоўным афармленні мастакоў Ю. Зайцава і А. Шэверова.

К. ГРЫНЬКА.

«ЖУРАВІНКА» — АНСАМБЛЬ ЮНЫХ

З невялікага гуртка да аднаго з лепшых на Брэстчыне дзіцячых калектываў вырас за дзесяць гадоў узорны ансамбль танца «Журавінка» Палаца культуры Белаазёрскай ДРЭС. Цяпер у яго дашкольнай, малодшай, сярэдняй і старэйшай групх займаецца 100 дзяцей. Юныя танцоры зразумелі: танец — гэта жыццё на сцэне, і пераносіць у яго тое, што ім блізкае і зразумелае. У гэтым пераконваецца, калі глядзіш танцы «Лянок», «Вясёлая хвілінка», харэаграфічныя кампазіцыі «Вечна жывыя», «Будзе-наўчы». Акампаніруюць хлопчыкам і дзяўчынкам на духавых і народных інструментах свае

ж сябры па ансамблі. У рэпертуары калектыву больш за 20 танцаў і кампазіцый рознай тэматыкі.

Да 60-годдзя Усесаюзнай піянерскай арганізацыі юныя артысты рыхтуюць харэаграфічную кампазіцыю «Піянеры-героі краіны», у якой мовай танца раскажуць, як у баях і нягодах мужнела моладзь Краіны Саветаў.

Толькі за апошнія тры гады танцоры выступілі больш чым са ста канцэртамі перад працаўнікамі горада і вёскі. З імі заўсёды добры дарадчыні і сябар мастацкай кіраўнік ансамбля Я. Быковіч.

М. КАЗЛОВІЧ.

У ПЕРШЫМ НУМАРЫ — ПРА БЕЛАРУСЬ

Малдаўскі штотыднёвік «Літаратура і мастацтва» адкрыў рубрыку насустрэчу 60-годдзю ўтварэння ССРС. У першым нумары змяшчаюцца падборка матэрыялаў, прысвечаная Беларусі. Сярод публікацый — вершы Стэфана

Лозіе «Хатынь», артыкул пра творчасць ансамбля «Песняры», нататкі пра беларускае кіно, фоталюстрацыі — сцэны з нацыянальных драматычных, оперных, харэаграфічных твораў, пастаўленых у тэатрах нашай рэспублікі.

З УЗНАГАРОДАЙ!

За заслугі ў развіцці тэатральнага мастацтва, актыўны ўдзел у грамадскім жыцці і ў сувязі з пяцідзясяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў дырэктара Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа АСВЯЦІНСКАГА Геральда Баласлававіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Ад Цэнтральнага Камітэта КПСС, Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР і Савета Міністраў СССР

Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР і Савет Міністраў СССР з глыбокім жалем паведамаюць, што 25 студзеня 1982 г. на 80-м годзе жыцця пасля непрацяглай цяжкай хваробы памёр выдатны дзеяч Камуністычнай партыі, Савецкай дзяржавы і міжнароднага камуністычнага руху, член Палітбюро ЦК КПСС, сакратар ЦК КПСС, дэпутат Вярхоўнага Савета СССР, двойчы Герой Сацыялістычнай Працы Суслаў Міхаіл Андрэевіч.

ЦЭНТРАЛЬНЫ
КАМІТЭТ КПСС

ПРЭЗІДЫУМ
ВЯРХОЎНАГА
САВЕТА СССР

САВЕТ
МІНІСТРАЎ СССР

ПРЭМ'ЕРЫ

Першым спектаклем новага галоўнага рэжысёра Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра Валерыя Маслюка стала камедыя «Візіт старой дамы» Ф. Дзюрэнмата.

На здымку: у ролях пастара і Іла заслужаны артыст БССР В. Гусеў і артыст Л. Палонскі.

Фота А. КАСАРСКАГА.

Брэсцкі абласны тэатр імя Ленінскага камсомола Беларусі паказвае маленькім і дарослым глядачам сцэнічную апевесць «Бывай, Ярэ!» («Аповесць пра бяздомных сабак») К. Сергіенкі, пастаўленую рэжысёрам А. Дольніковым. Аўтар сцэнаграфіі Т. Карвякова. Сярод выканаўцаў роляў — заслужаныя артысты БССР Н. Ганчарэнка, К. Перапяліца, С. Юркевіч, С. Еўдашэнка.

На здымку: у ролях Гордага, Кульгавага і Чорнага артысты С. Князеў, У. Пестуноў і А. Казак.

Фота А. ПРАТАПОПАВА.

ХРОНІКА

ДЭКАДА КУЛЬТ-АСВЕТУСТАНОЎ

Вялікую работу па падрыхтоўцы да 60-годдзя ўтварэння ССРС праводзіць Міжсаюзнае Дом самадзейнай творчасці Мінскага аблсаўпрофа. У калгасах і саўгасах будуюць арганізаваныя цыклы тэматычных вечараў і вусных часопісаў: «Дружба народаў завешчана Леніным», выкавана партыяй, правэрана часам», «Чытайце, здаросьце — я грамадзянін Савецкага Саюза!», святы інтэрнацыянальнай дружбы, фестывалі самадзейнай мастацкай творчасці.

Міжсаюзнае Дом самадзейнай творчасці ў Капыльскім раёне праводзіць дэкаду культурынага абслугоўвання насельніцтва на вытворчых участках, у цэхах, брыгадах, на фермах. Сваё выканаўчае майстэрства перад працаўнікамі раёна дэманстравалі народныя вакальныя ансамблі «Журавінка» і цырыявы калектыву з Мінскага аўтамабільнага заводу, ансамбль танца «Вязанка» мінскіх маторабудульнікоў, лаўрэат прэміі Ленінскага камсомола Беларусі, агітацыйна-мастацкая брыгада «Імпульс» вытворчага аб'яднання імя У. І. Леніна і іншыя.

Такія святы самадзейнасці будучы праведзены і ў іншых раёнах.

Н. СІНЬКЕВІЧ.

З АРЬЕНЦІРАМ НА БУДУЧЫНЮ

Публіцыстаў часта называюць разведчыкамі будучыні. І гэта зразумела. Аператыўнасць, надзеяннасць, баявітасць, вострыя ўзнятыя праблемы — вось тыя галоўныя рысы, якія характарызуюць публіцыстыку. Менавіта пра яе стан і ішла гаворка на чарговым пасяджэнні камісіі па нарысе і публіцыстыцы СП БССР. Сваімі думкамі пра сённяшнюю публіцыстыку падзяліўся сакратар праўлення СП БССР І. Чыгрынаў. Ён раскажаў прысутным аб падрыхтоўцы да пленума па публіцыстыцы, спыніў увагу на асноўных пытаннях, якія будучы разгледжаны на ім.

Аб мастацкім узроўні нарыса, аб актуальнасці праблем, якія закранае публіцыстыка, аб яе становішчы і адмоўных баках гаварылі І. Дуброўскі, В. Карамазаў, С. Кухараў, М. Няхай, А. Казловіч, В. Палтаран, М. Гроднеў, М. Тычына, В. Мыслівец, В. Якавенка, А. Лысенка.

А. БЕЛЫ.

«МІНСК»

У НАВАПОЛАЦКУ

«Мінск» — такое імя адкрытага нядаўна ў Наваполацку

шырокафарматнага кінатэатра. Ён пабудаваны па індывідуальным праекце. Мае глядзельную залу на 798 месца, кафэ, танцавальную залу, пакой, у якім блыць на час сеанса могуць пакінуць дзіця пад наглядам выхавальніцы.

Ю. КАСЦЮК.

СПРАВАЗДАЧА КВАРТЭТА

Адбыўся справаздачны канцэрт струннага квартэта Саюза кампазітараў БССР, прысвечаны 20-годдзю выканаўчай дзейнасці калектыву. У рэспубліцы гэта пакуль што адзіны прафесійны калектыву такога складу. У яго рэпертуары — уся квартэтная музыка беларускіх кампазітараў, творы кампазітараў РСФСР, Украіны, Малдавіі, Літвы, Аргенціны, Азербайджана, Балгарыі, Венгрыі, Манголіі і, канечне, шэдэўры рускай і замежнай класікі (усяго больш за сто твораў).

Прафесіяналізм удзельнікаў квартэта (Ю. Гершовіч, А. Шанін, В. Баткіна, М. Шчарбаню), іх выканаўчае майстэрства і энтузіязм неаднаразова адзначалі ў рэспубліканскім і цэнтральным друку, а справаздачны канцэрт яшчэ раз пацвердзіў гэта. Слухачы цёпла прынялі праграму: творы І. Лучанка, азербайджанскага кампазітара М. Мірзоева, І. Брамса. На «біс» быў выкананы Менуэт В. Моцарта.

В. МНАЦАКАНАУ.

ПАЛАЦ НА СЕЛЬСКОЙ ВУЛЦЫ

Архітэктурны ансамбль вёскі Лошніца, што ў Барысаўскім раёне, упрыгожаны прывабны белакаменны будынак. У ім светлыя вокны, прасторныя залы, пакой. Гэта Палац культуры для рабочых і служачых саўгаса-камбіната імя 60-годдзя БССР, саўгаса «Лошніца», Прымянскага рамонтнага заводу і іншых арганізацый і ўстаноў буйнога населенага пункта.

У новай установе культуры ёсць глядзельная зала на 600 месца, фая, пакой для духавога аркестра, гуртоў мастацкай самадзейнасці, бібліятэка з чытальнай залай на 80 месца, рэпетытарскія, грывёрныя і артыстычныя пакоі, класы харэаграфіі, студыя выўленчага мастацтва, шахматна-шашачны клуб.

Адкрыццё новага Палаца культуры адбылося ва ўрачыстай абстаноўцы. Шматлікіх гасцей, наведвальнікаў віталі будаўнікі, дырэктар жывёлагадоўчага комплексу І. Кісялюк, дырэктар Палаца культуры У. Пацёмкін.

П. БАРОДКА.

ПРАФЕСІЯНАЛЫ — АМАТАРАМ

Нядоўгае жыццё большасці спектакляў. Прыходзіць час, калі неабходна развітацца з любімымі ролямі. Дырэктары Брэсцкага абласнога тэатра лелек вырашыла прадоўжыць жыццё сатырычнага спектакля для дарослых па п'есе К. Ры-

жова «Лавіце імгненне ўдачы». Тэатр лялек перадае ўсе дэкарацыі, рэвюіт і бутафорыю спектакля самадзейнаму тэатру лялек Раснянскага сельскага Дома культуры Камянецкага раёна.

В. ГРЫШКЕВІЧ.

ПАКЛІКАЛА МУЗА

Нядаўна аматары тэатральнага мастацтва Валожыншчыны шыра віталі на сваёй зямлі пасланцоў з братаў Украіны — калектыву народнага самадзейнага тэатра Макараўскага раённага Дома культуры Кіеўскай вобласці. На працягу многіх гадоў Валожынскі і Макараўскі раёны звязвае знамяніца і культурнае супрацоўніцтва. Госці пранявалі ўвазе глядачоў спектакль «Трыбунал» маэнтку аднайменнай п'есы народнага пісьменніка Беларусі Андрэя Макаёна. Пастаноўка прагучала на ўкраінскай мове.

Гісторыя гэтага самадзейнага калектыву пачынаецца разам з гісторыяй Краіны Саветаў. Пасля перамогі Вялікага Кастрычніка ў правінцыйным мястэчку Макараўка на імпрывізаванай сцэне ў былым панскім маэнтку аматары мастацтва ставілі п'есы ўкраінскіх і рускіх драматургаў. З вялікай цікавасцю глядзелі іх жыхары навакольных вёсак. Так паступова стварыўся трывалы калектыв са сваімі творчымі прынцыпамі і традыцыямі. Нязменным кіраўніком тэатра на працягу чвэрці стагоддзя з'яўляецца рэжысёр Г. Чарэшныў.

Першыя крокі ў мастацтве рабілі на сцэне Макараўскага народнага самадзейнага тэатра народныя артысты УССР, анцёр Кіеўскага акадэмічнага рускага драматычнага тэатра імя Лесі Украіні Ю. Мажуга, прызнаны майстар размоўнага жанру народны артыст УССР А. Паламарэнка. Сёння ў рэпертуары макараўцаў — п'есы рускіх і ўкраінскіх класікаў, савецкіх драматургаў.

Г. ВАСІЛЬЕВА.

ДЫПЛОМ БІБЛІЯТЭЦЫ

Па выніках работы ў мінулым годзе Мінскі абласны Савет прафсаюзаў узнагародзіў калектыву бібліятэкі Палаца культуры трактарнага заводу дыпломам «Бібліятэка выдатнай работы».

Зараз у ле фондзе каля 165 тысяч кніг. Яна штогод абслугоўвае васемнаццаць тысяч чытачоў. Супрацоўнікі бібліятэкі арганізуюць дзесяткі сустрач маладых трактарбудаўнікоў з беларускімі пісьменнікамі, праводзяць чытацкія канферэнцыі, робяць агляды літаратуры.

Многае намеріў зрабіць калектыву ў гонар 60-годдзя ўтварэння ССРС. У цэхах адкрыюцца выстаўкі кніг пісьменнікаў братаў рэспублік. Будучы праведзены бібліяграфічныя агляды і чытацкія канферэнцыі па тэме «Жыццё Краіны Саветаў — у кнігах».

В. БАБЕЯ.

**ВЕЧАРЫ,
СУСТРЭЧЫ**

100-гадоваму юбілею з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Янкі Купалы ў Барысаве прысвячаюцца вечары паэзіі, выстаўкі кніг песняра, канферэнцыі чытачоў, сустрэчы з літаратарамі... Гэта і зразумела: пяцнаццаць гадоў у горадзе, прыс-

вядзі яму свае творы. У гарадской бібліятэцы аформлена разгорнутая экспазіцыя «Янка Купала і Барысаў», дзе прадстаўлены кнігі песняра, здымкі, артыкулы і ўспаміны аб ім. У сельскім прафесійна-тэхнічным вучылішчы № 25 прайшоў літаратурны вечар з удзелам аднаго са старэйшых беларускіх пісьменнікаў Я. Скрыгана, супрацоўнікаў Літаратурнага музея Янкі Купалы.

П. БАРОДКА.

Нядаўна аматары паэзіі атрымалі чарговы зборнік «Дзень паэзіі». Як і ў папярэдніх выпусках, у «Дні паэзіі-81» прадстаўлена творчасць аўтараў розных пакаленняў. Есць, акрамя раздзела «Новыя вершы», і іншыя, якія таксама сталі ў выпусках пастаяннымі — «Пра паэзію і паэзію», «Літаратурнай спадчыны», «Па дарозе на Парнас». Які ён, «Дзень паэзіі-81»? Чым адметны? На гэтыя і

іншыя пытанні можна было знайсці адказ на вечары, што адбыўся ў Доме літаратара. Адкрыў і вёў вечар В. Зуёнак, Я. Янішчыц, Л. Дайнека, К. Жук, Т. Бондар, Г. Каржанеўская, Р. Баравікова, М. Татур, Б. Спрычан, У. Вераймечык, Ю. Свірка чыталі свае творы, якія змешчаны ў «Дні паэзіі», гаварылі аб тым, што трэба зрабіць, каб ён стаў яшчэ больш змястоўны і цікавы.

Мікола Садковіч, з дня нараджэння якога споўнілася семдзесят пяць гадоў, у сваёй асобе спалучаў талент пісьменніка, сцэнарыста, рэжысёра.

Воблік М. Садковіча ажыў на вечары, прысвечаным яго юбілею. У Доме кіно сабраліся акцёры, рэжысёры, пісьменнікі, журналісты. Пра жыццёвы і творчы шлях

М. Садковіча расказала доктар мастацтвазнаўства Е. Бондарова. Народны мастак СССР З. Азгур, крытыкі Ф. Куляшоў і А. Кучар, кінарэжысёр, народны артыст БССР Л. Голуб і іншыя прыгадалі свае сустрэчы з М. Садковічам. На вечары былі паказаны фрагменты з некаторых фільмаў, над якімі працаваў М. Садковіч.

Многіх аматараў літаратуры і сцэнічнага мастацтва, а таксама пісьменнікаў, артыстаў сабраў у Доме літаратара чарговы вечар з цыкла «Тэатральныя прэм'еры». На гэты раз госцем прысутных быў калектыў Тэатра юнага глядача імя 50-годдзя камсамола Беларусі. Вядучы вечара доктар

мастацтвазнаўства А. Сабалеўскі расказаў пра гэты тэатр, які нядаўна адзначыў сваё дваццаціпяцігоддзе, ахарактарызаваў найбольш значныя яго работы, гаварыў пра вядучых акцёраў. На вечары былі паказаны ўрыўкі з некаторых спектакляў.

У актавай зале Дома кнігі адбылася сустрэча работнікаў рэспубліканскіх выдавецтваў, журналістаў, кнігалюбаў з маці першага ў свеце касманauta Юрыя Аляксеевіча Гагарына. Ганна Цімафеўна падзялілася ўспамінамі пра свайго сына,

адказала на шматлікія пытанні. Разам са словамі шчырай удзячнасці госці былі ўручаны кветкі. У час сустрэчы дэманстраваліся дакументальныя сцэны «Панарыцелі сувесу» і «Беларуская кніга».

В. ПОЛЯК.

З ДУМКАЙ ПРА ЧАС

Расказвае галоўны рэдактар часопіса «Беларусь» А. ШАБАЛІН

Несумненна, што матэрыялы, прысвечаныя гэтым важным падзеям, у рэдакцыйных планах часопіса зоймуць галоўнае месца. У публіцыстычных артыкулах, нарысах, фотарэпартажах, паэтычных цыклах будзе расказвацца пра пераможную аднавіўшуюся савецкай народаў-братоў, пра дружбу і супрацоўніцтва паміж рэспублікамі, пра інтэрнацыянальныя сувязі між імі.

Многія публікацыі раскажуць пра тое, як працоўныя калектывы Беларусі выконваюць велічныя правдывызначэнні XXVI з'езда КПСС і планы XXIX з'езда Кампартыі рэспублікі, а таксама заданні адзінаццатай пяцігодкі. Карэспандэнты «Беларусі» і нашы няштатныя аўтары раскажуць пра герояў працы, правафланговых сацыялістычнага спарорніцтва, пра тых, хто не толькі дасягнуў вышэйшых працоўнага майстэрства, але і вяршынь духоўнай і грамадзянскай сталасці.

Разнастайнымі будуць і матэрыялы, прысвечаныя юбілеям Янкі Купалы і Якуба Коласа. У першую чаргу, вядома, гэта ўспаміны людзей, якія ведалі песняроў, сябравалі з імі ці сустракаліся.

На старонках «Беларусі» значнае месца адведзена літаратуры. Сёлета аддзел рыхтуе да друку новыя нізкі вершаў А. Грачанікава, П. Панчанкі, В. Зуёнка, У. Скарыніна, Т. Бондар, К. Камейшы. Убачаць свет творы прозы В. Быкава, Я. Скрыгана, А. Савіцкага, В. Гігеніча, А. Жука, М. Даніленкі, В. Карамазова і іншых пісьменнікаў.

Калі ўжо гаворка зайшла пра літаратуру, дык хачу зазначыць, што будуць змяшчацца

таксама інтэрв'ю з вядомымі беларускімі пісьменнікамі, артыкулы пра іх творчасць, рэцэнзаванца новыя кнігі, якія выходзяць у рэспубліканскіх выдавецтвах, у тым ліку — зборны твораў.

Чытачам палюбіліся многія пастаянныя рубрыкі «Беларусі» — такія, як «Вечнае», «Актуальны погляд», «Чалавек і прырода», «У аб'ектыве — час», «Спартыўны клуб «Стадыён», «Вясёлы калаўрот» і іншыя. Матэрыялы пад гэтымі рубрыкамі ўбачаць свет і сёлета.

У раздзеле «Мастры беларускага тэатра» раскажуць пра акцёраў беларускага тэатра і кіно, рэжысёраў, спевакоў, музыкантаў. Адрас чарговай сустрэчы звычайна падказваюць самі чытачы. Шырокі рэзананс, мяркуючы па допісах, набылі і матэрыялы аднаго з раздзелаў часопіса, які, дарэчы, так і называецца — «Рэзананс». Спадабалася многім і рубрыка «Зямля, адкуль мы родам». Пісьменнікі, журналісты ў сваіх нарысах расказваюць пра блізкія сэрцу мясціны, пра тое, чым з'яўляецца для іх бацькоўскі кут. Звычайна аўтары адыходзяць ад уласнай біяграфіі, заглябляюцца ў гістарычнае мінулае сваёй вёскі, прасочваюць шлях, які прайшоў народ ад сацыяльнага ўціску да свабоды і роўнасці.

На старонках часопіса адкрываецца творчая студыя «Сузор'е», у якой чытач пазнаёміцца з маладымі творчымі талентамі. Аднаго з першых мы прадстаўляем лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола Віктара Казько.

Новая рубрыка — «Палітычны глобус «Беларусі». Мэта ўвядзення яе — знаёмства чытача з жыццём планеты, расказ пра тое, што адбываецца ў розных краінах і на розных кантынентах.

Безумоўна, у сёлетнім годзе, як і ў ранейшыя гады, будзе і шэраг іншых цікавых публікацый. Будзем вельмі ўдзячны, калі тэмы некаторых з іх зноў жа падкажуць нашы чытачы.

Расказ запісаў А. ВІШНЕЎСКІ.

ПАД ЗНАКАМ ЮБІЛЕЯЎ

Перш за ўсё трэба адзначыць, што і для нашага часопіса, як, відаць, і для многіх іншых перыядычных выданняў рэспублікі, 1982 год у поўным сэнсе слова ЮБІЛЕЙНЫ. Ён будзе праходзіць, а калі ўлічыць, што ўжо ў набор здадзены красавіцкі нумар, то ён праходзіць пад знакам 60-годдзя стварэння СССР і 100-гадовых юбілеяў народных песняроў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа. Матэрыялы, прысвечаныя значнальным датам, будуць друкавацца з нумара ў нумар. Рэдакцыйна падрыхтаваны шэраг матэрыялаў, у якіх расказваецца пра жыццё братніх рэспублік, — нарысы, пераклады вершаў, апавяданняў.

З купалаўска-колесаўскіх публікацый хацелася б назваць завочную пісьменніцкую канферэнцыю «Янка Купала і сучаснасць». У канферэнцыі, якая мае мэту нейкім чынам акрэсліць значэнне Янкі Купалы для братніх літаратур, прымаюць удзел паэты, празаікі, крытыкі беларускай, рускай, украінскай, літоўскай, латышскай, польскай, балгарскай, чэшскай і іншых літаратур.

Лічу неабходным назваць таксама публікацыю другой часткі кнігі Алега Лойкі пра Янку Купала; паэтычны цыкл нашага старэйшага паэта Максіма Лужаніна «Па дарогах Купалы»; раннія апавяданні Якуба Коласа, упершыню перакладзеныя на рускую мову; даследаванне Івана Навуменкі аб паэме «Новая зямля»; перапіску Якуба Коласа з Сяргеем Гарадзецкім.

Увага да юбілейных матэрыялаў не зніжае ўвагі калектыву рэдакцыі да важнейшых бягучых падзей грамадскага і літаратурнага жыцця краіны і рэспублікі. Несумненна цікавасць чытачоў павінны выклікаць матэрыялы «круглага стала», праведзенага часопісам у калгасе «Савецкая Беларусь» Камянецкага раёна і прысвечанага пытанням сацыяльнай перабудовы сяла (пра гэта мерапрыемства «ЛіМ» паведамляў ужо). Матэрыялы «круглага стала» будуць надрукаваны ў красавіцкай і майскай кніжках.

Празаічны год часопіс пачаў новай апопесцю маладога празаіка Уладзіміра Глушако-

ва «Акадэмічны адпачынак» — твораў пра станаўленне, маральнае і грамадзянскае ўзмужанне звычайнага вясковага хлопца, які пасля арміі прышоў працаваць на завод.

Хочацца спадзявацца, што зацікавіць чытачоў і аповесць Міхаіла Круля, якую аўтар трохі, можа, прэтэнцыйна назваў «Фіскалы». Гаворка ідзе пра рэвізораў буйнога рамонтна-будаўнічага аб'яднання, людзей, чый абавязак — дбаць пра захаванне дзяржаўнай капейкі.

Цікавую і арыгінальную па задуме працу прапанаваў рэдакцыі Генрых Героднік — рускі пісьменнік, які нарадзіўся ў Асвеі, вучыўся разам з Тарасам Хадкевічам, а зараз жыве ў Эстоніі. Гэта — нізка партызанскіх былей, звязаных з Асвейшчынай, у якіх арганічна сплэтаюцца смех і слёзы, герайчнае і камічнае.

Пра сённяшнюю беларускую вёску расказвае аповесць Уладзіміра Кудзінава «Явары». Падрыхтаваны да публікацыі аповесці Фёдора Колева «Насціна возера», апавяданні Эдуарда Карпачова, Аляксандра Дракахруста, Віктара Трыхманенкі і інш.

Як заўсёды, значнае месца на празаічных старонках будуць займаць пераклады твораў беларускай літаратуры. З апавесцямі і апавяданнямі выступяць Янка Брыль, Аляксей Кулакоўскі, Мікола Ракітны, Ян Скрыган. Перакладзены для часопіса другая частка рамана Барыса Сачанкі «Вялікі Лес», аповесці Рыгора Семашкевіча, Валянціна Блакіта, Яўгена Лешкі. Рыхтуюцца падборкі апавяданняў маладых празаікаў.

З твораў замежнай літаратуры часопіс мяркую надрукаваць не вядомы шырокаму чытачу раман амерыканскага пісьменніка Курта Вонегута «Сірэнны Цітана».

Згодна з традыцыяй, у часопісе шырока будзе прадстаўлена арыгінальная руская і перакладная беларуская паэзія, з поўнай нагруккай будуць працаваць аддзелы навукі, крытыкі і бібліяграфіі.

Анатоль КУДРАВЕЦ,
галоўны рэдактар
часопіса «Неман».

«Другая прырода», створаная чалавекам, стала для нас звычайнай, такой жа натуральнай, як паветра, якім мы дыхаем, як вада, якую п'ём. Аднак менавіта гэтая «другая прырода» нарадзіла велізарную і складаную праблему аховы навакольнага асяроддзя, праблему экалогіі. Бо і атамная энергетыка, і хімія палімераў, і вытворчасць штучных угнаенняў, і індустрыя антыбіётыкаў, сотні іншых галін сучаснай вытворчасці маюць непасрэды і не заўсёды бяскрыўдны ўплыў на жывую прыроду. Менавіта гэтымі праблемамі і займаецца Беларуска-даследчы санітарна-гігіенічны інстытут.

...Калі тэатр пачынаецца з вешалкі, дык мо навукова-даследчы інстытут пачынаецца з вестыбуляў? У вестыбулях тыпавых сучасных будынкаў, дзе размяшчаюцца такія ўстановы, як правіла, прасторна і крыху пуставата. Тут ёсць куточак для адпачынку: газетны столік, некалькі зручных крэслаў каля яго, ля акон—вазоны. Маўляў, людзі тут працуюць без мітусні, з клопатам не толькі пра работу...

У вестыбулі інстытута, пра які ідзе гаворка, усё так і было. А яшчэ прыцягвала ўвагу невялікая выстаўка, прысвечаная Ф. М. Дастаеўскаму — кнігі, фоталіюстрацыі, выразкі з газетных артыкулаў (у тыя дні адзначаўся юбілей вялікага пісьменніка).

З імя Дастаеўскага пачалося маё знаёмства з інстытутам. І кажу пра гэта не выпадкова—людзям, што тут працуюць, як

Асцярожна — ідзе эксперымент!

я зразумела, уласцівы шырыня поглядаў і інтарэсаў.

...Гутару з намеснікам дырэктара інстытута па навуковай працы, доктарам медыцынскіх навук Віталем Іванавічам Таліпіным. Ён і пазнаёміў мяне з колам праблем, якімі займаюцца вучоныя інстытута.

ДЗЕ БУДАВАЦЬ ЗАВОД?

Трошкі гісторыі. Інстытут створаны ў 1927 годзе, пры Наркомаце аховы здароўя БССР. Займаўся ён у першыя гады свайго існавання санітарным наглядам Мінска, у прыватнасці, гігіеннай водазабеспячэння і ацэнкай якасці харчовых прадуктаў. Сёння ў інстытуце працуе шэсць самастойных аддзелаў, больш за два дзесяткі лабараторый. Навуковая праца вядзецца па трох асноўных напрамках, дакладней, праграмах. Гэта распрацоўка навуковых асноў гігіены навакольнага асяроддзя, гігіены працы і асноў арганізацыі і кіравання аховы здароўя.

Памаўчаўшы, Віталь Іванавіч усміхаецца:

— Займаемся мы і рознымі «дробязямі»...

Я ўспомніла, што чытала ў газеце пра «чудадзейную жавальную гумку», якая самым заядлым курыльшчыкам дапамагае пазбавіцца ад шкоднай звычкі. У той жа газеце было сказана, што «гумку» гэтую «прыдумалі» ў інстытуце, дзе я цяпер знаходзілася. Сапраўды, супрацоўнікі інстытута стварылі кампазіцыю з антынікатынавых рэчываў у выглядзе жавальнай гумкі. Але пакуль што яна праходзіць клінічныя выпрабаванні. Гумка хоць і патрэбная рэч, але ж, вядома, не самая сур'ёзная тут. Пацікаўцеся, казалі мне, тымі работамі, якія звязаны з асноўнай праблемамі інстытута. Напрыклад, тым, што робіцца для аховы паветра і вады... у аддзеле камунальнай гігіены.

— Вы, напэўна, чулі, што ў Токію, у Парыжы, іншых буйных капіталістычных гарадах на вуліцах з асабліва вялікім рухам

роўня ў сувязі з забруджаннем атмасфернага паветра».

У новым Законе «Аб ахове атмасфернага паветра» запісана, што для кожнага прадпрыемства, для кожнай прамысловай устаноўкі, для транспартных сродкаў павінны быць распрацаваны нарматывы максімуму шкодных выкідаў, і ніхто не мае права пера-вышаць іх.

У лабараторыі, пра якую мы расказваем, вісяць карты забруджвання паветраных басейнаў асобных раёнаў рэспублікі, у тым ліку і Мінска. Тут кантрольным узятая раён Заслаўя, найбольш чысты. Вынікамі даследаванняў карыстаецца спецыяльная камісія пры Мінгарвыканкоме. У снежні мінулага года ў Мінску праходзіў усесаюзны семінар па ахове атмасфернага паветра. На семінары, у прыватнасці,

КАРДЫЯГРАМА... ПАВЕТРА

У аддзеле камунальнай гігіены я ўжо бачыла апараты, якія называюцца аспіратары. Пры іх дапамозе адпампоўваюцца паветраныя пробы ў дзесяткі шкляных прабірак, што паступаюць у хімічную лабараторыю. Ступень забруджанасці паветра выяўляецца метадам газавай і вадкаснай хромаграфіі. Як гэта робіцца, паказаў мне загадчык аддзела фізіка-хімічных даследаванняў, кандыдат хімічных навук Аркадзь Літвінавіч Пярцоўскі. Хромаграф чымсьці нагадвае вялікіх памераў апарат для запісу кардыяграмы. Толькі «кардыяграму» робяць... паветру. Лабарант звычайным шпрыцам набірае паветра са шкляной прабіркы і праз гумавы корак уводзіць іголку ў ба-

могучы быць выпушчаны, пакуль не атрымаюць «добра» гігіеністаў. Гэта тычыцца і замежных вырабаў. Дарэчы, да замежнай прадукцыі тут асабліва прыдзірлівія. Справа ў тым, што многія замежныя фірмы трымаюцца іншых санітарна-гігіенічных норм, не такіх строгіх, як нашы. Вось адзін з прыкладаў. На адной з нашых абутковых фабрык, дзе нейкі час працавалі на імпартаваў сыравіне, рабочыя сталі заўважаць, што ў памяшканні цяжка дыхаць. Вучоныя інстытута выявілі, што імпартаваў сыравіна выдзяляе шкодныя рэчывы. Было рэкамендавана карэнным чынам пераабсталяваць вентыляцыю ў цэхах.

Трэба сказаць, што некаторыя метадыкі выяўлення шкодных рэчываў тут такія ж дакладныя, як у крміналістыцы. Сярод іх ёсць і вельмі тонкія. Скажам, метадыка, якая называецца «адбіткі пальцаў». Сутнасць яе ў тым, што кожнае хімічнае рэчыва мае свой хромаграфічны спектр, такі ж непаўторны, як непаўторныя папілярныя лініі ў людзей, на чым, дарэчы, заснавана дактылоскапія. Дзе ўжываецца метадыка? Неяк у Свіслачы, у раёне размяшчэння некалькіх прамысловых прадпрыемстваў, была заўважана фарба. Ні адно з прадпрыемстваў не прызнала яе «сваёй». Тады звярнуліся ў аддзел, і тут адразу выявілі гаспадаре.

«ЛЯСНЫ БАЛЬЗАМ» І ІНШАЕ...

Глыток вады, глыток паветра... Як ахоўваецца іх чысціня, мы ўжо крыху ведаем. А чысціня хлеба, малака, наогул усяго, што дае нам зямля? НТР і тут спараджае свае праблемы. Вынішчаем мы пустазелле і шкоднікаў гербіцыдамі і пестыцыдамі. Без іх не абсыціся сёння, яны гарантуюць высокую ўраджай. Але гэтыя рэчывы не заўсёды абякавалі арганізм чалавечага ці жывёльнага арганізма. Іх вялікая канцэнтрацыя ў вадзе, харчовых прадуктах ці ў паветры можа прывесці да цяжкіх хранічных захворванняў, згубна ўплываць на лёс патомства. І галоўная задача таксікалагаў — эксперыментальна знайсці тую канцэнтрацыю шкодных рэчываў у паветры, вадзе, глебе, харчовых прадуктах, каб яе ўплыў не шкодзіў здароўю сённяшняга і будучых пакаленняў людзей. Гэтым і займаецца ў інстытуце аддзел таксікалогіі пад кіраўніцтвам доктара медыцынскіх навук Саламона Юльвіча Бусловіча.

Як вызначаецца бялагічная актыўнасць новага рэчыва? Каб адказаць на гэта пытанне, трэба выявіць, як на яго рэагуе жывы арганізм. Вырабцоўваюцца шкодныя рэчывы на традыцыйных белых пацуках і мышах. Больш тонкія змены ў арганізме паддоследных грызуноў: стан энергетычнага абмену, сардэчна-сасудзістай сістэмы, органаў дыхання выяўляюцца пры дапамозе найноўшай апаратуры. Марфолёгі вывучаюць усе змены, якія адбыліся ў арганізме пад уздзеяннем шкодных рэчываў не толькі на клетачным, але і на субклетачным узроўні. Выяўляюцца і генетычныя змены, якія могуць адбіцца на здароўі патомства.

На падставе такіх даследаў і вызначаецца дапушчальная канцэнтрацыя шкодных рэчываў, у дадзеным выпадку, у гербіцыдах і пестыцыдах, пераважаюць якую нельга.

У апошнія гады аддзел таксікалогіі займаецца вывучэннем уплыву пестыцыдаў на біяла-

(Заначэнне на стар. 13).

ДЗЕЛЯ ГЛЫТКА ПАВЕТРА І ВАДЫ...

РЭПАРТАЖ З БЕЛАРУСКАГА НАВУКОВА-ДАСЛЕДЧАГА САНИТАРНА-ГИГИЕНИЧНАГА ИНСТИТУТА

«Савецкая дзяржава надае вялікае значэнне захаванню спрыяльнага стану атмасфернага паветра... для забеспячэння найлепшых умоў жыцця савецкіх людзей».

«Праентаванне, забудова, рэканструкцыя га-радоў і іншых населеных пунктаў праводзіцца ў адпаведнасці з санітарна-гігіенічнымі норма-мі».

(З Закона БССР «Аб ахове атмасфернага паветра»).

транспарту ўстаноўлены кабіны-аўтаматы, у якіх, апусціўшы ў шчыліну манету, можна атрымаць глыток кіслароду. А што будзе заўтра? Праз кожны ж дзесяць год паветра забруджваецца ўдвая. Пытанне гэтае павінны задаць сабе і мы, — сказаў загадчык лабараторыі, кандыдат медыцынскіх навук Леанід Львовіч Ліўшыц.

Кожнае прадпрыемства, кожны аўтамабіль, буйны жывёлагадоўчы комплекс выкідае ў атмасферу цэлы «букет» рэчываў, часам небяспечных. І калі сёння нельга разлічваць на абсалютна чыстае паветра, дык трэба ўстанавіць хоць бы мяжу дапусцімых выкідаў і мяжу дапусцімай канцэнтрацыі шкодных рэчываў, так званыя МДВ і МДК. Трэба таксама вызначыць ахоўную зону вакол таго ці іншага прадпрыемства, даць рэкамендацыі для ачысткі атмасфернага паветра.

Лабараторыя санітарнай аховы атмасфернага паветра аддзела камунальнай гігіены вывучае ўплыў шкодных рэчываў на здароўе людзей на прадпрыемствах хімічнай прамысловасці рэспублікі і дае рэкамендацыі, як іх знізіць.

Помніцца, колькі год назад вялася цэлая баталія вакол пытання — на якой адлегласці ад горада будаваць хімічны камбінат. Вядома, больш зручна і эканамічна было ўзводзіць яго побач, але менавіта гігіеністы вызначылі адлегласць камбіната ад горада — не бліжэй чым пяць кіламетраў. Інакш здароўю людзей будзе нанесена шкода. Спрэчка вырашалася на самым высокім, урадавым, узроўні. Перамагла санітарна-гігіенічная служба. (Дарэчы, падобны канфлікт знайшоў сваё мастацкае ўвасабленне ў рамане І. Шамякіна «Атланты і карыятыды»). Пазней дадзеныя нашых гігіеністаў былі выкарыстаны Міністэрствам аховы здароўя СССР пры складанні «Прагнозу стану зда-

параўноўваўся паветраны басейн Беларускай сталіцы з басейнамі іншых буйных гарадоў краіны, і параўнанне гэтае было на карысць Мінска. У гэтым вялікай заслуга нашай санітарна-гігіенічнай службы.

Пра вынікі сваіх даследаванняў у галіне аховы паветра беларускія гігіеністы дакладвалі на Выстаўцы дасягненняў народнай гаспадаркі СССР, на пасяджэннях ЮНЕСКА.

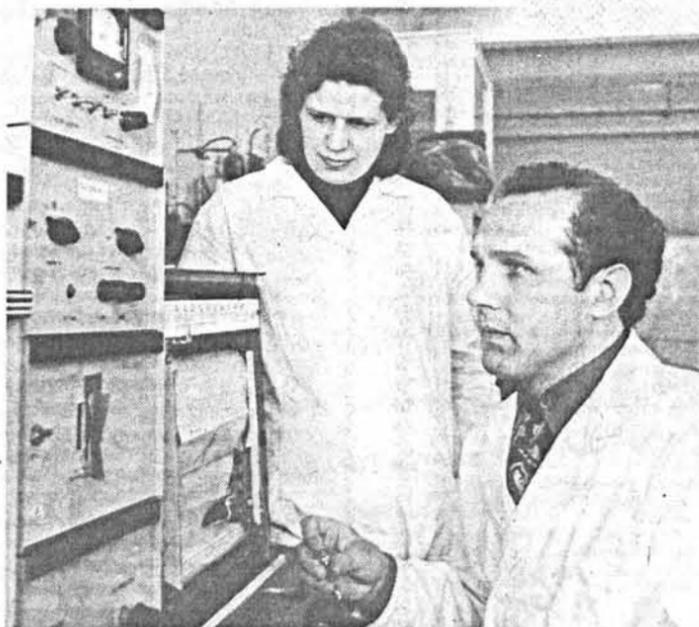
Індустрыялізацыя, рост прамысловых сцэкаў пагаршаюць якасць вады ў рэках, азёрах, розных іншых вадаёмах. Здаравей ад гэтага мы таксама не становімся. Як зрабіць ваду чысцейшай — таксама адзін з клопатаў гэтага аддзела. Матэрыялы яго даследаў выкарыстаны пры састаўленні прагнозу змен у біясферы да 2000 года.

Ацэнка стану паветранага басейна праводзіцца пры дапамозе самай сучаснай апаратуры. Пытанне — як гэта робіцца? — прывяло мяне ў аддзел фізіка-хімічных даследаванняў

лон, схаваны ўнутры хромаграфу. Апарат уключаны. На папяровай стужцы — самапісцы вычэрчваюць крывую, якая расказа спецыялісту пра канцэнтрацыю ў паветры таго ці іншага шкоднага рэчыва. Такім чынам, устанавіць ступень забруджанасці паветра — справа літаральна адной мінуты. Такім жа спосабам правяраецца забруджанасць вады і глебы.

У аддзеле распрацаваны дзесяткі сучасных метадык вызначэння колькасці шкодных рэчываў у вадзе, паветры, розных палімерах, гербіцыдах і пестыцыдах. На некаторыя з гэтых метадык атрыманы аўтарскія пасведчанні.

На адным са староў бачу мноства прабірак з парашкамі, фарбамі, валокнамі. Гэта ўзоры прадметаў і рэчываў, якія чакаюць даследавання. Літаральна ніводзін тавар — фарбы, розныя пластыкі, дываны са штучнага валакна, смолы для прапіткі паркету і г. д. не

Якая яна, хромаграф паветра?

Як мы паведамлялі ўжо, 20 студзеня адбыўся аб'яднаны адкрыты партыйны сход Саюза пісьменнікаў і Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР, прысвечаны дзесяцігоддзю пастановы ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы». З дакладам «Клопат партыі абавязвае» выступіў загадчык сектара інстытута, доктар філалагічных навук М. Мушынскі.

Дзесяцігоддзе, якое прайшло пасля прыняцця пастановы, гаворыць ён, было напоўнена значнымі падзеямі ў жыцці ўсяго савецкага народа, у тым ліку і ў жыцці творчай інтэлігенцыі. Дзейнасць майстроў слова нашай краіны атрымала высокую ацэнку на XXVI з'ездзе КПСС. У дакладзе таварыша Л. І. Брэжнева былі адзначаны бясспрэчныя поспехі савецкіх пісьменнікаў у стварэнні яркіх вобразаў нашага сучасніка, чалавека працы. У дакладзе ўхвалены ўласцівы лепшым творам апошніх год высокі грамадзянскі пафас, выяўленая ў іх непрамірымасць да недахопаў, актыўнае ўмяшанне аўтараў у жыццё, у вырашэнне надзённых праблем, якія нараджае наша рэчаіснасць. Як адзін са станоўчых момантаў у развіцці нашага шматнацыянальнага мастацтва і літаратуры адзначана няспынная ўзрастаючая ўвага мастакоў, пісьменнікаў да пытанняў маралі, унутранага, асабістага жыцця асобы, да адносін у побыце і працы, да духоўнага патэнцыялу савецкага чалавека.

У дакладзе Л. І. Брэжнева былі сфармуляваны тыя задачы, якія стаяць сёння перад літаратурнай крытыкай, работнікамі органаў друку і творчых саюзаў. Перш за ўсё падкрэслена велізарная роля крытыкі ў барацьбе за высокі ідэйна-мастацкі ўзровень сучаснай літаратуры, у вызначэнні перспектывы кірункаў яе развіцця. «Важна тут, вядома, — гаворыцца ў дакладзе, — дабівацца таго, каб актуальнасцю тэмы не прыкрываліся шэрыя, убогія ў мастацкіх адносінах рэчы. Каб героі твораў не замыкаліся ў кругу дробязных спраў, а жылі клопатамі сваёй краіны, жыццём, напоўненым напружам працы, настойлівай барацьбой за перамогу справядлівасці і добра».

Была акцэнтавана ўвага і на тым, што літаратурная крытыка сёння павінна весці больш паслядоўную і актыўную барацьбу з праявамі безыдэйнасці ў літаратуры, са светлаглянднай неразборлівасцю, з «кадыходам ад дакладнай клавішнай ацэнкі асобных гістарычных падзей», павінна з партыйных пазіцый ставіцца да любых спроб скажэння савецкай рэчаіснасці.

З якімі ж рэальнымі ідэйна-творчымі небыткамі сустракае беларуская крытыка і літаратурная навука 10-годдзе партыйнай пастановы? Як спраўлялася яна са сваімі нялёгкімі абавязкамі?

Дакладчык разглядае гісторыка-літаратурныя даследаванні, даследаванні па сучаснай літаратуры, пісьменніцкую, а таксама бягучую крытыку. Нават просты пералік манаграфій і зборнікаў, не кажучы пра крытыка-біяграфічныя нарысы, заняў бы шмат месца. Аб актыўнасці беларускіх крытыкаў у 70-я гады сведчаць і іх выступленні на пісьменніцкіх з'ездах, пленумах, нарадах, на пасяджэннях секцый і камісій СП. Цяжка пераацаніць надзённасць праблематыкі «Круглых сталаў» «Героізм савецкіх людзей у гады Вялікай Айчыннай вайны і сучасная дакументальная літаратура» і «Духоўны свет савецкага чалавека ў сучаснай беларускай і літоўскай лірыцы», праведзеных у 1978 і 1979 гг. Былі арганізаваны навукова-тэарэтычныя канферэнцыі «Асаблівасці развіцця літаратурнага працэсу ў Беларусі на сучасным этапе» і «Сацыялістычны рэалізм і заканамернасць развіцця беларускай літаратуры». Яны адпавядалі выказанаму ў пастанове ЦК пажаданню скіраваць асаблівую ўвагу «на глыбокае вывучэнне праблем тэорыі і метадалогіі літаратурна-мастацкай крытыкі, актывізаваць намаганні вучоных у даследаванні сучаснага мастацкага працэсу». Толькі агульныя, калектывныя намаганні, каардынацыя дзейнасці крытыкаў, даследчыкаў змогуць забяспечыць поспех у вывучэнні ідэйна-мастацкага, жанрава-стылявога багацця літаратуры. Справядлівасць гэтай думкі пацвердзіў вопыт калектывнай працы над «Гісторыяй беларускай дакастрычніцкай літаратуры» і «Гісторыяй беларускай савецкай літаратуры», выдадзенай у 1977 г. на рускай мове. Кні-

га, адрававаная ўсесаюзнаму чытачу, высока ацэнена навуковай грамадскасцю не толькі нашай рэспублікі. У 1980 г. асноўны калектыв стваральнікаў «Гісторыі...» адзначаны Дзяржаўнай прэміяй БССР. Гэта — прызнанне поспеху сучаснай беларускай крытыкі і літаратурназнаўства і адначасова — стымул для далейшай дзейнасці.

Было б па меншай меры наўнасцю думаць, працягваю дакладчык, нібыта сілу крытычнага слова, уплыў крытыкі на літаратурны працэс можна вымяраць кнігамі, артыкуламі, выступленнямі, тым болей, калі ў аснове браць толькі колькасны бок. Уздзеянне крытыкі на літаратуру — працэс складаны, шматмерны, апасродкаваны. Тут галоўную ролю адыгрывае прафесійны ўзровень крытыка, яго майстэрства, метадалагічная ўзброенасць, здольнасць вымяраць вартасці мастацкага твора жыццём. Пэўныя поспехі беларускай літаратурнай крытыкі апошняга дзесяцігоддзя не даюць пад-

Але і ў ацэнках асобных зборнікаў, кніг зашмат агульных месц, трафарэтных характарыстык. У такіх водгукх слаба праглядаецца асоба крытыка, яго ўласны пункт гледжання. Сёння нам трэба на поўны голас гаварыць пра бесканфліктнасць у крытыцы.

У такой сітуацыі пажадана, каб пісьменнікі часцей выказвалі свае прэтэнзіі і патрабаванні да крытыкі. Гэта дапамагло б маладым крытыкам у іх творчым росце. Хацелася б, каб патрабаванні гэтыя былі канкрэтныя, з усведамленнем адказнасці за сваё слова.

Трэба сказаць і пра тое, што такое паянцце, як «сталы крытык», як крытык, які рэгулярна каменціруе навінкі, на старонках друку ў нас чамусьці не замацоўваецца. Была ж калісьці такая традыцыя! Сёння яна знікла. А дарэмна! У рэцэнзаванні літаратурнай прадукцыі ў нас шмат стыхійнасці. Вядома, добра тое, што да рэцэнзавання новых твораў

вырашэння, бо гэтага патрабуе ад нас жыццё, патрабуе пастанова ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы».

У спрэчках па дакладзе прынялі ўдзел навукоўцы Інстытута літаратуры імя Я. Купалы АН БССР і пісьменнікі, камуністы і беспартыйныя, маладыя крытыкі.

— Доклад Мушынскага быў аб'ектыўны і самакрытычны, — сказаў доктар філалагічных навук П. Дзюбайла, — хаця мог быць больш крытычным у адносінах да асобных крытыкаў і пісьменнікаў. Я таксама лічу, што дзесяцігоддзе з дня апублікавання пастановы ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы» адзначана немалымі дасягненнямі, калі мець на ўвазе не толькі крытыку, але і ўсё літаратурназнаўства ў цэлым. Аднак па-ранейшаму вельмі многа ў нас «ласкавай» юбілейнай крытыкі. Па-ранейшаму мы часам падыходзім да літаратурных твораў з усярэдненымі крытэрыямі. Я катэгарычна не згодзен з некаторымі нашымі літаратурназнаўцамі, якія, так сказаць, хавваюцца за фігуру замоўчвання: маўляў, мы не заўважаем твораў нелітаратуры і гэтым самым даём сваю ацэнку. Не заўважаем, не гаворым пра яе — значыць, як быццам яна і не існуе. А рамесніцкай, падчас і проста халтурнай літаратуры якраз гэта і патрэбна. Я лічу, што гэта не прыныповы, не партыйны падыход. Ён супярэчыць пастанове ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы».

У нашым інстытуце лічаць, гаворыў далей П. Дзюбайла, што час ужо заняцца сацыялагічнымі даследаваннямі чытацкай аўдыторыі, бо некаторыя нашы крытыкі прывыклі гаварыць так: гэта народ прымае, а гэта не прымае, і сцвярджаецца падобнае на падставе чыста суб'ектывных меркаванняў. А вось што чытач чытае на самой справе, што ён прымае і што не прымае, які канкрэтны ўклад нашай літаратуры ў духоўнае жыццё народа, як яна фарміруе гарманічна развітую асобу — усё гэта мы ўяўляем сабе вельмі апырырна... Ненармальна і тое, што ў нас няма літаратурных дыскусій, гэта не стымуючае творчае жыццё. Нам трэба актывізаваць маладую крытыку. А каб актывізаваць, патрэбна аддаваць больш увагі маладым. На апошнім жа семінары маладых у Каралішчавічах не было нікога з тых, хто піша рэцэнзіі. Я лічу, што трэба праводзіць спецыяльныя семінары для маладых крытыкаў.

П. Дзюбайла падтрымаў ідэю стварэння перыядычнага выдання, цалкам прысвечанага крытыцы, падкрэсліўшы, што яно павінна быць органам Саюза пісьменнікаў і Інстытута літаратуры АН БССР — па прыкладзе часопіса «Вопросы литературы» і іншых падобных выданняў. Нарэшце, сказаў ён, трэба кіраўніцтву Саюза пісьменнікаў і Бюро прапаганды мастацкай літаратуры СП БССР больш запрашаць крытыкаў для выступленняў перад працоўнымі і ўдзелу ў мерапрыемствах, звязаных з дзейнасцю пісьменніцкай арганізацыі ўсёй краіны.

Сакратар праўлення СП БССР Б. Сачанка, спыніўшыся на асноўных дасягненнях беларускай крытыкі, дзяргодзіў сваю ўвагу на некаторыя недахопы, уласцівыя ёй на сённяшні дзень.

— У выступленнях нашых крытыкаў не заўсёды высокі прафесійны ўзровень, — сказаў ён. — Асабліва гэта датычыць выступленняў у нашых газетах. Бывае, з'яўляюцца такія рэцэнзіі, якія быццам пісаліся школьнікамі, і нават не дзесятыя класа, а сёмага. У асобных крытычных выступленнях заўважаецца эстэтычная глухата. Некаторыя нашы крытыкі не бачаць усю літаратуру, а як бы астраўкі, хутары, і з пазіцый гэтых хутароў выказваюць нейкія свае думкі і ацэнкі, што выклікае, канечне, у многіх з нас нязгоду. Асабліва адстае ад нашых патрэб так званая бягучая крытыка. На адным з пасяджэнняў прэзідыума праўлення СП БССР гэта пытанне абмяркоўвалася вельмі шырока і глыбока, і была, у прыватнасці, выказана думка, каб нашы партыйныя, камсамольскія і піянерскія газеты часцей пісалі пра лепшыя творы беларускай літаратуры. Прайшло два гады, і складаецца ўражанне, што і загадчыкі адрэзалі крытыкі, і самі рэдактары засталіся да гэтага безуважнымі, як

[Заканчэнне на стар. 6].

КЛОПАТ ПАРТЫІ АБАВЯЗВАЕ

З аб'яднанага партыйнага сходу Саюза пісьменнікаў і Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР

стаў закрываць вочы на ўласцівыя ёй шматлікія недахопы і слабыя бакі.

На думку М. Мушынскага, нашай крытыцы не халае прыныповасці, грамадзянскай смеласці. Сёння наша крытыка, і перш за ўсё апартыйная крытычная служба, ухіляецца ад аб'ектывага разгляду твораў, унікае крытычных ацэнак, штучна дацягвае слабыя творы да сярэдняга ўзроўню. Гэта ўжо не раз адзначалася і ў друку, і ў вусных выступленнях. Скажаць, што справа мяняецца ў лепшы бок, было б няправільна. Павольнае жыванне недахопаў псіхалагічна раззбройвае крытыкаў. Колькі мы чулі заклікаў паставіць заслоны перад шэрай, рамесніцкай літаратурай, але сёння, як і ўчора, з'яўляюцца творы без мастацкага адкрыцця, глыбокага спасціжэння граўды часу, без новых герояў і новых канфліктаў.

Наша крытыка часта аддае перавагу разгляду паасобнага твора перад праблемным аналізам агульных тэндэнцый калі не ўсёй літаратуры, дык паасобных жанравых форм. Абагульняючы, праблемны артыкул — рэч дэфіцытная. Многае тут залежыць і ад узроўню падрыхтоўкі кадраў, іх прафесійнага росту. Вядома, падрыхтоўку крытыкаў на патак не паставіш. І тым не менш, кіраўніцтву Саюза пісьменнікаў трэба дбаць, больш дзейсна і адчувальна дапамагаць маладым крытыкам. Дбаць аб прафесіяналізацыі маладых крытыкаў тым больш трэба, што ў апошнія гады складалася такая сітуацыя, што пытаннямі бягучай крытыкі займаюцца недастаткова падрыхтаваныя людзі. У гэтым сэнсе літаратурназнаўства знаходзіцца ў лепшым становішчы.

Адзін з істотных недахопаў сучаснай беларускай крытыкі — у недастатковай увазе да ўласнай спецыфікі, да самаўсведамлення сваёй сутнасці. Мала дбаюць нашы крытыкі пра ўдасканаленне метадыкі крытычнага разгляду. На семінарах творчай моладзі вопытныя майстры слова звычайна выступаюць з разглядам канкрэтных мастацкіх твораў. Майстэрства ж крытыка, сакрэты ўздзеяння крытычнага слова, спецыфіка такіх жанравых форм, як рэцэнзія, агляд, артыкул, дыялог, палемічнае і дыскусійнае выступленне — гэтыя пытанні амаль не згадваюцца.

На наш погляд, працягвае М. Мушынскі, трэба ўзняць прэстыж першага публічнага водгук на твор. Трэба актывізаваць рэцэнзаванне часопісных публікацый. Вядома, тут патрэбна смеласць, самастойнасць думкі, трэба мець добры мастацкі густ, ведаць прыроду мастацтва. У нас жа складалася трывала традыцыя адгукацца пераважна на асобнае выданне.

прыцягваюцца новыя сілы. Ды вось бяда: з гэтых рэцэнзентаў мала хто вырастае ў крытыкаў-прафесіяналаў.

Гаворачы пра стан сучаснай крытыкі, нельга не адзначыць прыкметнага пашырэння сферы яе дзейнасці. Крытык выступае не толькі ў друку, але і на радыё, тэлебачанні, на творчых вечарах, у клубках. Гэтая вельмі патрэбная форма крытычнай дзейнасці звычайна аказваецца па-за ўвагай аналітычнай думкі, па-за ацэнкай. І дарэмна, бо вуснае слова, не пасрэдна звернутае да слухача, да шырокай аўдыторыі, можа быць асабліва ўплывовым.

Па-ранейшаму, адзначае дакладчык, беларуская крытыка хварэе на жанравую аднастайнасць. І гэта ці не самае сумнае сведчанне яе невысокага прафесійнага ўзроўню. Даўно мы не чыталі лістоў з рэдакцыі, экспрэс-рэцэнзіі, думак пра адзін твор двух крытыкаў і г. д. Іншы раз складаецца ўражанне, што ў нас багата здольных крытыкаў, але мала таленавітай крытыкі, бо крытыка — перш за ўсё нябачная ўнутраная сіла ўздзеяння на літаратурны працэс, якую яна выпраменьвае.

Ёсць у крытычнай службы і іншыя недахопы. Невысокая яе актыўнасць на ўсесаюзных форумах. І можа якраз недастатковая інфармаванасць літаратурнай грамадскасці саюзных рэспублік аб рэальным стане ў сучаснай беларускай прозе і паэзіі і стварае цяжкасці ў справе своечасовага перакладу сапраўды лепшых твораў на мовы братніх народаў. Бедна прадстаўлена беларуская літаратура ў ацэнках нашых крытыкаў і на старонках усесаюзнага друку. Не робіць гонару беларускім крытыкам і тое, што яны цураюцца выступаць у друку з публіцыстычнымі артыкуламі, нататкамі.

Нам неабходна часцей друкаваць матэрыялы пра беларускую літаратуру, якія публікуюцца ў сацыялістычных краінах, а таксама артыкулы нашых сяброў з капіталістычных краін. І яшчэ адзін важны момант. Сёння пра беларускую літаратуру пішуць не толькі нашы сябры. Беларуская крытыка абкрадае сябе, калі ўхіляецца ад палемікі з саветолагамі.

Як бачым, сказаў у заключэнне М. Мушынскі, перад беларускімі крытыкамі і літаратурназнаўцамі яшчэ шмат надзённых праблем, вострых пытанняў. Шырокае, усебаковае іх абмеркаванне дапаможа знайсці шляхі да іх наспяхавага

Сяргей ГРАХОУСКІ

У Глуску

Ну што мне тут трэба,
Спытаеце вы.
Бяздоннае неба
І водар травы,
За Прудкаю і на Балонні,
Як здані,
Ружовыя коні
У блакітным тумане.

Я тут не чужы,
Не старонні, не госць,
Шукаю на даўняй мяжы
Маладосць,
Здалёку гукаю,
Па следу іду.
Сяброў сустрэкаю,
Яе — не знайду.

Пасля навальніцы

Грымела, бліскала, гуло,
Ажно хісталіся званіцы.

Паўвека, мабыць, не было
Такой пякельнай навальніцы.

Ламала веце на дубах,
Раўло над полем і над садам,
Па шчоках сёкла, па губах
І па спіне кантовым градам.

Ні затуліцца, ні ўцячы,
І не схавацца ў чыстым полі, —
Маланкі свішчуць, як мячы,
І крышаць крохкія таполі.

Ды раптам сціхлі дождж і гром,
Вясёлка стала над лугамі,
Сарваны круціцца паром
Паміж крутымі берагамі.

Прабіўся сонечны прамень,
Яшчэ барвовы і халодны,
А заўтра будзе ясны дзень
І надвячорак мой пагодны.

Неспадзяваны снег

Сягоння выпаў першы снег.
Магчыма, заўтра ён расстане.
Мне сцэжку заяц перабег
І памахаў на развітанне.

А снег ідзе, ідзе, ідзе
І зацярушвае гасцінцы,
На цёмнай растае вадзе,
Гайдаецца на чарацінцы,

Ляціць на дол з пакатых стрэх,
Завейвае сухія пожні
Неспадзяваны першы снег,
А дзеля некага — апошні.

Каралі

У Каралішчавічах каралі
Заўзята рэзалі ў карты
І прагулялі, пралілі
Свае маёнкі не на жарты.

Звялі па Свіслачы лясы,
Што — ні маліны, ні арэха,
І на жывыя галасы
Азвацца не здалела рэха.

Праз паўстагоддзя недзе тут,
У лесе, што даспеў за лета,
Знайшлі сабе утульны кут
І раманісты, і паэты.

Зрублілі ладны смольны дом
Непадалёку ад сталіцы,
І выдаюць за томам том
Яны на кніжныя паліцы.

Маланкі свецяць уначы,
Ласі па росных сцэжках блудзяць,
І так рагочуць пугачы,
Што класікаў часамі будзяць.

Вавёркі баюць казкі ім,
Спяваюць раніцай сініцы,
І каля возера кілім
Паслалі спелыя суніцы.

Тут сцэжка ў кожнага свая,
Таму і не абдызем іх мы.
На гэтай — сыкае змяя,
На той звяняць званочкі рыфмаў.

Збіраюць зраніцы ў цішы
І раманісты, і паэты
Нектар гаючы для душы,
Сасновым водарам сагрэты.

Пад кожным дрэвам і кустом
Знаходзім лірыкі прыкметы,
Таму і любім гэты дом
Зімою, восенню і летам.

За пералескамі — палі,
І жыта сонцам налілося...
Што прагулялі каралі,
Нам назаўсёды далася.

Кароткае лета

Усе мы аб вечнасці марым
На самым пачатку дарог,
А лёс нечаканым ударам
Ссякае і звальвае з ног.

Ні пропуска і ні білета
У вечнасць нікому няма...
Такое кароткае лета!
Якая даўгая зіма.

Трымціць на веці павуціна,
Барвовы дагарае клён,
А мы з табою, Валянціна,
Усё чакаем светлых дзён.

Ці дачакаемся? Хто скажа?
Ці ёсць надзея, ці няма?
Няўжо неспадзявана ляжа
На скроні лютая зіма?

А мы сцяжынку адшукаем
У светлыя лясныя сны, —
Перазімуем, прычакаем
Адлігі, сонца і вясны.

Пазваніце...

Цэлы тыдзень маўчыць тэлефон,
Нават сонца паблякла ў зеніце,
Адзінокі асыпаўся клён...
Пазваніце вы мне, пазваніце.

Замятае і двор, і балкон
Парудзелае мокрае лісце,
А ў мяне ўсё маўчыць тэлефон, —
Пазваніце вы мне, пазваніце.

Дождж шуміць і шуміць па сцяне,
Вы мой сум і тугу разганіце,
І калі не забылі мяне,
Хоць апоўначы ўсё ж пазваніце.

КЛОПАТ ПАРТЫ АБАВЯЗВАЕ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5).

быццам яны не чыталі нават пастановы ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы», у якой пра газетную крытыку сказаны вельмі важныя словы. На жаль, на сённяшні дзень многія нашы газеты адносяцца да літаратуры без належнай увагі, крытыцы адводзяць месца мала.

Далей Б. Сачанка спыніўся на недахопах у крытыцы дзіцячай літаратуры. Гаварыў ён таксама пра неабходнасць перыядычнага выдання, прысвечанага літаратурнай крытыцы, закрываючы праблему кадрў у аддзелах крытыкі друкаваных органаў Саюза пісьменнікаў і некаторыя іншыя пытанні.

З цікавасцю слухалі прысутныя выступленне старэйшага пісьменніка Я. Скрыгана, якое ён прысвяціў асноўнаму, паводле яго слоў, жанру крытыкі — рэцэнзіі.

— Рэцэнзію можна прыраўняць да навелы, — сказаў ён, — бо яна павінна быць такой жа ёмістай, дакладнай, насычанай, кампактнай. Яна павінна многае сказаць чытачу.

Ёсць некалькі відаў рэцэнзій, разважаў Я. Скрыган, але ёсць від, які мне здаецца найбольш цікавым. Гэта рэцэнзія-эсэ, якую аўтар насычае сваім роздумам пра кніжку. На маю думку, гэта найбольш літаратурная форма рэцэнзіі.

Чаму прафесійныя крытыкі мала пішуць рэцэнзій? — ставіць пытанне прамоўца. Па-першае, гэта вымагае вялікай

работы. Трэба многа чытаць аўтару і многа ведаць. На гэта ідзе многа часу. Іграе тут ролю, мабыць, і такая заканамерная з'ява: калі ты напісаў сумленна, дык хочаш і атрымаць за сваю работу адпаведна. А рэцэнзія на многа не пацягне, бо плошча ж яе невялікая. І таму гэтым адказным аперацыйным жанрам крытыкі займаюцца найбольш дылетанты. Давайце пагледзімо па нашым друку — дзе, калі, якая рэцэнзія засталася ў памяці ў каго-небудзь як узор гэтага жанру? Па сутнасці, у нашых рэцэнзіях няма аналізу. Мы пераважна маем рэцэнзіі сацыялагічнага характару, але ў іх няма ацэнкі твора як з'явы мастацкай. Нават артыкулы «хварэюць» на гэтую хваробу, не даюць эстэтычнай ацэнкі мастацкага твора. Калі даваць такую ацэнку, трэба гаварыць і пра кампазіцыю, і пра стыль, і пра мову, і пра пейзаж, і пра дыялог — пра ўсё, што іграе на мастацкі вобраз, на мастацкую тканіну твора.

Гаварыў Я. Скрыган таксама аб рэцэнзаванні рукапісаў у выдавецтвах.

В. Адамчык, працягваючы думку папярэдняга прамоўцы, падкрэсліў, што рэцэнзаванне рукапісаў — гэта сапраўды вельмі складаны ўчастак работы ў выдавецтвах, які патрабуе асаблівай увагі. Далей В. Адамчык, у прыватнасці, сказаў:

— Клопат пра кнігу, пра яе якасць, клопат пра тое, каб не было да яе раўнадушных — наш агульны клопат. Мне прыгадваецца артыкул Івана Паўлавіча

Мележа, напісаны ў год апублікавання пастановы ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы», яго словы, што крытыка наша абыходзіць складаныя задачы, што ў значнай частцы ёй не хапае баявітасці, бескампраміснасці. Я дадаў бы сёння: і высокага прафесійнага майстэрства. Асабліва крытычным матэрыялам, якія з'яўляюцца на старонках газет. Я падзяляю клопат, выказаны тут Янам Аляксеевічам Скрыганам, што літаратура наша, кніга наша, патрабуе глыбокай, неабыходнай рэцэнзіі.

— Мяне радуе сам факт таго, што пытанні развіцця сучаснай нашай літаратурнай крытыкі і літаратуразнаўства сёння абмяркоўваюцца на сумесным сходзе камуністаў і беспартыйных Саюза пісьменнікаў і Інстытута літаратуры, — сказаў намеснік дырэктара Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР У. Гніламёдаў: — Чаго бракуе сучаснай нашай крытыцы? Мне здаецца, што гэта можна сфармуляваць адным словам: бракуе апантанасці.

Бывалі розныя перыяды ў развіцці літаратурнага працэсу, гаварыў ён далей. Цяперашні перыяд, на мой погляд, сам па сабе цікавы, змястоўны. Аднак усім нам бракуе апантанасці. Нават тыя з нас, хто выступаў гадоў пятнаццаць таму назад гарача, са страсцю, цяпер неак аціхлі. Сёння ў нас, як мне здаецца, пануе нейкае агульнае заспакаенне. Праўда, сёння, калі меркаваць па некаторых працах літаратуразнаўчага характару, абсягі роздому крытыкі пашырыліся. Пашырыліся яны, перш за ўсё, у глыбіню гісторыі, бо адказнасць крытыка як асобы ўбірае ў сябе адказнасць і за мінулае, і за будучае, за далейшае развіццё нашай літаратуры. Гэта, мне здаецца, вельмі важная асаблівасць сённяшняга літаратуразнаўства. І хацелася б пажадаць такой шырыні погляду ўсёй нашай крытыцы.

Я падзяляю пафас выступлення Яна Аляксеевіча Скрыгана, гаварыў далей У. Гніламёдаў. Сапраўды, рэцэнзаван-

не — справа адказная. Аднак хацелася б, каб крытыкі бачылі больш, што стаіць за творам, — пэўную традыцыю, якая развіваецца, перспектыўнасць яе, з чым яна звязана, што тоіць у сабе. Каб рэцэнзія гаварыла за вопыт твора, за вопыт пісьменніка, вопыт усёй нацыянальнай літаратуры. Мне здаецца, што пашырэнне далаглядаў крытыкі — гэта праблема метадалагічная, праблема надзвычай актуальная поруч з тым, што я назваў апантанасцю, завешчанай нам вялікім рускім крытыкам Бялінскім. Безумоўна, узмацненне крытыцызму, узмацненне патрабавальнасці сёння як ніколі стаіць на парадку дня.

Затым выступіў малады крытык А. Марціновіч, які гаварыў пра этыку адносін між крытыкамі і палемізаваў з М. Тычынам, не пагаджаючыся з заўвагамі ў свой адрас, выказанымі М. Тычынам у адным з артыкулаў.

Вынікі гэтай актуальнай і зацікаўленай гаворкі падвёў у сваім выступленні першы сакратар праўлення СП БССР Н. Гілевіч. Ён гаварыў пра высокі аўтарытэт беларускай літаратуры ў свеце, пра пэўныя дасягненні нашай крытыкі і падрабязна спыніўся на найбольш характэрных хібах і недахопах аперацыйнай крытыкі, рэцэнзавання навінак літаратуры, акрэсліваючы шляхі пераадолення недахопаў у крытыцы, скіраваныя на павышэнне прафесійнага майстэрства крытыкаў і рэцэнзентаў. У заключэнне ён сказаў:

— Калі мы, натхнёныя разуменнем, усведамленнем тых задач, якія вызначаны пастановай ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы», пачнём працаваць да сябе высокія патрабаванні, з большай павагай, гэта значыць з большай смеласцю гаварыць пра нашу літаратуру, то, бясспрэчна, усе мы, перш за ўсё наша літаратура, наш вялікі чытач, застанёмся ў выйгрышы.

Па абмеркаваным пытанні сход прыняў разгорнутую пастанову.

КРЫТКА, БІБЛІАГРАФІЯ

ХОЦЬ ГЭТА ПАРАДАК-САЛЬНА, але ў пэўных выпадках і пра жанчыну даводзіцца казаць і пісаць, што яна, што яе голас узмужнеў. І гэта ў «век суцэльнай, незваротнай эмансipaцыі», калі жанчыны-пра-

да падуманасці, якую мы назіраем, напрыклад, у апавяданні «Спасціжэнне» ці нават да банальнай канцоўкі, як у «Познім канцэрце» — творы з цікавай завязкай. Аднак пераважная большасць твораў заслугоўвае увагі чытача і крытыкі сваёй незададзенасцю.

Адным з найбольш паказальных у гэтым дачыненні з'яўляецца апавяданне «Дваццаць

Светачы, хоць і ведае: «... за сваім мужам у пенка пайду толькі тады, калі не будзе ніякага іншага выхаду». У той дзень, калі яна з'ездзіла да краўчыкі, пагаманіла з Тацянай, чытала Гесэ і ляннава думала пра дачку і мужа, калі паспела разы тры пазваніць мужу на тэлефон і крышку пасварыцца з-за дрэбязі, у канцы таго дня Сяргей трапляе з работы ў аперацыйную.

Седзячы ў чаканні таксі, Стэла ўспамінае сваё жыццё. А ў яе было сапраўднае жыццё, бо было сапраўднае каханне да Юры Амельчанкі, белазубага кучаравага анёла з сапраўднымі талентамі, які ўмеў казаць праўду, «які бы робячы сюрпрыз». У святле гэтага кахання, успамінаў пра яго ўсе астатняе здаецца шэрым, бо за Юркам Стэла пайшла б і ў пенка і была б шчасліва. Юрка жыў па-наралеўску: паводле загадаў уласнага сэрца. І таму загінуў. Юркава смерць — расплата і пакаранне за тое, што Стэла не ўзялася да тае вышыні, якое дасягнуў каханне. Але ж у кожнага ёсць свая вышыня, даступная яму. Ці спрабавала гераіня апавядання ўзняцца на сваю вышыню? «Здаецца, не спрабавала». Немезіда, багіня пакарання, карала тых, хто замахваўся на недаступнае смротным, хто захацеў быць богам. «Ці не нараеш ты, Немезіда, тансама і тых, хто не захацеў быць богам». Ці не за гэтае нежаданне двойчы пакарана Стэла?

Апавяданне ўпершыню было надрукавана ў пятай кніжцы «Маладосці» за 1979 г. Трохі пазней у «Новом мире» мы прачытаем думку Ч. Айтматава, што кожны чалавек можа ўзвысіцца да боства, калі ён адчуе сябе аднойчы адказным за ўвесь свет. Стэла не адчула такой адказнасці, яна не адчула сябе адказнаю нават перад сваім сумленнем, перад памяццю аб Юрку, якога не любіць успамінаць. Усе дваццаць гадоў пасля Юркавай смерці яна не жыве — існуе. І за гэта яна другі раз спаткалася з Немезідай.

«Дваццаць хвілін з Немезідай», як і некаторыя іншыя апавяданні («Цана», «Апоўначы, калі б'юць куранты», «Перакат»), мы чыталі ў перыёдыцы. Нягледзячы на ўсю яго

свежасць, твор нельга аднак назваць спелым. Раз-пораз спатыкаешся, чытаючы яго. Спатыкаешся аб «цэпкія вочы», аб «табак», аб «стакан» і іншыя словы і словазлучэнні. Письменніца нібыта паставіла перад сабою задачу не звяртаць увагі на нормы літаратурнай мовы. На с. 256 мы чытаем: «Цёткавы рукі дрыжалі». Гераіня думае: «Аб'ектыўна я павінна была б дзякаваць сваякроў» замест таго, каб падзякаваць свекрыві. «Жанчыны пасмяяліся б нада мной», «смейцеся нада мной». Юрка цягне Стэлу «ў бок аўтавакзала — за білетамі», а не па білеты. Нарэшце, плосквамперфект. «Яна было спрабавала апеляваць да таты», — чытаем мы на с. 267. На якой гэтай мове? Па-руску можна напісаць так: «Она пробовала было апеллировать к отцу». «Было» — пасля асноўнага дзеяслова. У беларускай мове асноўны і дапаможны дзеясловы пішуцца і ў імперфекце, і ў адным родзе, і ў адным ліку: «Яна спрабавала была апеляваць да таты».

Помніцца, што, калі апавяданне чыталася ў «Маладосці», спатыкацца не даводзілася. І сапраўды, у часопісным варыянце дрыжалі цётчыны рукі, была шклянка, быў тытунь, быў блазен, а не блазень.

Мова — не фетыш, якому патрэбна пакланяцца. Яна будаўнічы матэрыял. Адсюль і вывад: каб будынак твора быў трывалы, патрэбны адпаведныя «цагліны»-словы, і класіці іх трэба ў адпаведным парадку. Вядома, што словам можна і разбураць. Пра гэта ёсць артыкул А. Васілевіч. Калі мы будзем спатыкацца аб «кірпічную дарожку» (с. 204), аб іржавыя петлі, а не завесы (с. 217), аб прыданае, а не пасцаг, аб вавёрак, якія харчуюцца, а не кормяцца (с. 202), то нават ад апавядання з самай ідэальнай ідэяй, з самай ідэальнай кампазіцыяй, з самым

ідэальным сюжэтам эстэтычнага задавальнення не атрымаем.

Паўтараю, ствараецца ўражанне, што В. Іпатава вырашыла абурчыць нормы літаратурнай мовы. Дый кампазіцыя апавядання ў часопіснай рэдакцыі выглядае лепш. Сказам «Гэта быў Ён» на с. 248 утвараецца «шво». У часопісе пераход ад думкі да думкі быў паслядоўны, без абрыву.

Між тым, параўнальны аналіз часопіснага і кніжнага варыянтаў апавядання «Цана» паказвае, што письменніца ўме знаходзіць адэкватнае слова, імкнецца ў кнізе больш лакалічна паказаць дынаміку дзеяння і дынаміку характару. Пры такой умове нагрузка на слова большае, яно становіцца больш ваяжкім і неабходным.

Станаўленне творчай асобы — гэта не што іншае, як яе прафесіяналізацыя. Усякае станаўленне немагчыма, вядома, без супярэчнасцей. Але вядома, што станаўленне ёсць адначасова і адмаўленне, абнаўленне. Узмужненне таленту, якое мы назіраем у В. Іпатавай, ідзе па лініі большага ідэйнага і маральнага напавянення твораў і па лініі паглыблення псіхааналітычнага пачатку. Дастаткова прачытаць аповесць «Вузязлок Святагора» (зноў жа: чаму вузязлок, а не вузельчык?), апавяданні «Апоўначы, калі б'юць куранты», «Перакат», каб пераканацца ў гэтым. На фоне відавочных дасягненняў письменніцы прыкра становіцца ад яе моўнага нігілізму. Між тым, і названыя творы, і апавяданні «Цана», «Хата з блакітнымі аканіцамі», «Нявеста» паказваюць, што В. Іпатава ўме працаваць са словам.

Хочацца спадзявацца, што ў далейшым письменніца ўлічыць выказанія тут заўвагі, бо яны — ад шчырага сэрца, ад жадання бачыць у асобе В. Іпатавай высокапрафесійнага празаіка.

Анатоль СІДАРЭВІЧ.

СУПЯРЭЧНАСЦІ РОСТУ

заікі, жанчыны-крытыкі і жанчыны-вучоныя ўжо даўно не выключэнне з правіла. Менавіта слова «ўзмужнела» хацелася б напісаць у дачыненні да Вольгі Іпатавай, якая пачынае займаць усё больш і больш адметнае месца ў нашай прозе. Яе творы перакладзены на рускую мову, атрымалі стапоўчую ацэнку ў друку.

Новая кніга Іпатавай — гэта новы крок у станаўленні яе як творчай асобы. Калі вершам паэтэсы В. Іпатавай уласцівы былі непасрэднасць пачуцця і адчування, калі першым пражаным творам бракавала заглыбленасці ў чалавечую псіхіку, то ў новай кнізе В. Іпатава паглыбляецца ў патаемныя куткі душы, падчас аголенага дэманструючы прагу псіхааналізу і філасофскага асэнсавання чалавечай існасці. Гэта аголенасць тэндэнцыі, або аголенага тэндэнцыйнасці, прыводзіць іншы раз

В. Іпатава. Дваццаць хвілін з Немезідай. Аповесць і апавяданні. Рэдактар М. Ваданосаў. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1981.

хвілін з Немезідай». Праўду кажучы, нічога падобнага пра жанчыны не даводзілася чытаць ні ў нашай «мужчынскай», ні ў «жаночай» прозе. Што захапляе ў гэтым апавяданні, дык шматтаблічнасць гераіні, яе неаднапарадкаваць, шматграннасць.

Стэла, дачка ваявой жанчыны, стала студэнткай інстытута кінематографіі. Два шляхі да поспеху адрыўае яна, фея прычосак: апантаная заняткі і модную вопратку. Веды па «нятворчых» дысцыплінах і мадэрнавыя строй выклікаюць зайздрасць аднакурсніц, сярод якіх тансама хапала бяздарнасцей. А потым яшчэ сутычка са Светачнай, якая, не задаволюшыся да канца суцэльнасці Стэлы, пачала шукаць іх у Стэлінага мужа. Гэта ўсё далі гераіні падставу не любіць жанчын, адмовіцца ад сяброўства з імі. Што ж ёй застаецца? Жыццё хатняй гаспаляні, маці сучаснай «мікра-сям'і». Яшчэ яна піша сядытады кіназнаўчыя артыкулы — «помесь ламскага шчэбету і кіназнаўчай тэрміналогіі», якімі зачытваецца хіба што адна родная мама. А так — чытае кнігі, ходзіць да краўчыкі, дае парады жанчынам, якую прычоску зрабіць. Вось так і жыве яна за Сяргеем «нібы за каменнай сцяной», хоць і не разумее, чаму Сяргей спадабаўся

СКАЗ ПРА БЕЛЫ ГОРАД

Письменнікі, што разам са сваім народам можна вынесці небывалыя нягоды Вялікай Айчыннай вайны, здолелі пераканаўча перадаць у сваіх творах гераізм, драматызм і вышыню духу савецкага чалавека. Святлом надзей, стваральным уздымам напоўнены кнігі, напісаныя на матэрыяле пасляваенных год. Усё гэта, безумоўна, з'явілася трывалым падмуркам для ўзлёту новых пакаленняў, абуджала ў іх прагу ўзбагаціць слаўную спадчыну. Мы ведаем, з якім настроем, у якой маральнай і палітычнай абстаноўцы пачыналі асваенне цаліны, будаўніцтва новых гарадоў у Беларусі — Салігорска, Наваполацка, Светлагорска маладыя людзі 50-х—60-х гадоў. Мы — гэта сучаснікі і ўдзельнікі таго натхнёнага будаўніцтва, якое ўзяло наш рэспубліку на перадавы індустрыяльны ўзровень...

Пра ўсё гэта нагадала мне новая кніга Валяціна Лукшы «Белыя берагі», паэма-хроніка, у якой аўтар наважыўся перадаць у паэтычным асэнсаванні летапіс слаўнага беларускага горада Наваполацка, горада, што сваімі справамі як бы адлюстравалі біяграфію цэлага пакалення сённяшніх саракагадовых людзей.

В. Лукша. Белыя берагі. Паэма-хроніка. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1981.

Не мог я застацца раўнадушным, чытаючы «Белыя берагі», ужо з-за сваёй асабістай дачыненасці да падзей, паказаных у кнізе, бо часта прыязджаў у Наваполацк з пасведчаннем журналіста, і цяпер мая задача як бы зводзілася да таго, каб звернуць уражанні ад кнігі з тымі, што жывуць у маёй памяці. Ці праўдзівая паказваў В. Лукша рэаліі тых дзён, ці змог унікаць небяспекі, што чакае кожнага, хто расказвае пра сваё юнацтва — небяспекі ідэалізацыі?

Мы былі верхалаявы, бетоншчыкі... Мы жылі недарэмна.

Такі запев у пралозе да паэмы вызначае рэчышча ўсяго далейшага апавядання, і таму лёгка зразумець гонар і высокую грамадзянскую адказнасць чалавека, які праз дзесяцігоддзі можа звярнуцца да свайго сына са словамі: «Тут твой бацька быў першы рабочы і першы рабочы паэт».

Так, В. Лукша, як і яго лірычны герой, быў у ліку першых рабочых Нафтабуда, затым ён стаў камсоргам будоўлі, журналістам, паэтам. Адным словам, ішоў па знаёмых нашаму пакаленню шляхах, «каб спазнаць таямніцы зямлі», «каб кожнага мара збылася». І я лічу галоўнай вартасцю кнігі В. Лукшы — шчырасць інтанацыі, высокую маральную зададзенасць для сваіх герояў. Мне, чытачу, перагортваючы апошнюю ста-

ронку кнігі, хочацца адказаць аўтару той жа мерай шчырасці: «Так, усё гэта было на самай справе!»

Кожны з герояў паэмы мае свайго прататыпа, прататыпы пазнаюцца пры ўважлівым чытанні, кожная сюжэтная лінія выверана канкрэтнымі падзеямі, імі прадиктавана, бярэ з іх выток. У вобразе галоўнага героя паэмы Васіля Беражкова ўвасоблены рысы многіх выдатных людзей Наваполацка. У ім жыве тая ж рабочая няўрымслівасць і сумленнасць, якімі вызначаўся адзін з першых камсоргаў Нафтабуда Пётр Блахін — імя яго назвалі вуліцу ў маладым горадзе. Беражкоў вылучаецца тым жа творчым неспакоем, пастаянным імкненнем да новага, як і адзін з першых экскаватаршчыкаў Наваполацка, Герой Сацыялістычнай Працы А. С. Крэмень.

Паэма мае тры раздзелы, кожны з якіх ахоплівае пэўны перыяд станаўлення герояў і ўтрымлівае ў сабе сацыяльна-грамадскія і этычныя крытэрыі, характэрныя для таго ці іншага часу. «Інтэгралы на цэгле» — так называецца першы раздзел — пісаліся маладымі энтузіястамі, якія сваю будучыню ўяўлялі крыху кніжна, рамантычна і ад таго, як водзіцца, былі максімістамі ў будзённым жыцці (адна з даравальных адметнасцей юнацтва). Васіль Беражкоў рашуча праводзіць размежавальную лінію паміж сабой і прайдзісветам Сымонам Каўтыгам: канфлікт паміж імі непазбежны, і перамога Васіля — гэта перамога маральнасці, прынцыповасці, прывітай маладому максімісту ўкладам нашага жыцця і прававернай ім на практыцы. Апрыёрныя ісічны

робяцца асабістым вопытам, увасабляюцца ў паводзінах, характары: дзякуючы гэтаму чалавек цвёрда становіцца на ногі, авалоўвае ідэалогіяй змага, камуніста.

Не выпадкова, другі раздзел паэмы В. Лукша назваў «Свае крылы». Герой паэмы Васіль Валеры, Каця перакаваліфікаўся ў нафтавікоў не таму, што ім надакучыла неспакойная прафесія будаўнікоў. Па сутнасці яны назавуць застануцца будаўнікамі ў больш высокім і абагульненым значэнні гэтага слова. Нафтагігант стаў іхнім лёсам, нязменным эталонам іх думак, памкненняў, паводзін. Інтэгралы на цэгле былі толькі першай неабходнай прыступкай у свет складаных тэхналогій і не менш складаных узаемаадносін паміж людзьмі ў шматтысячных калектывах сучасных прадпрыемстваў. Тут на змену калючаму максімізму павінна прыйсці нешта іншае. І В. Лукша паказвае канкрэтных, рэалістычных калізіі, у якіх паводзіны яго герояў вызначаюцца новай якасцю: цвёрдай перакананасцю і спакойнай упэўненасцю пры адстойванні грамадскіх інтарэсаў. Я маю на ўвазе сутыкненне В. Беражкова з закасацельнымі бюракратамі і перастрахоўшчыкамі, якія праўдамі, а больш няпраўдамі стараюцца захаваць галоўную сваю каштоўнасць — сыты спакой.

Праз барацьбу, прамяністым шляхам творчасці, дружбы, кахання прыводзіць В. Лукша герояў-нафтабудаўцаў, ветэранаў новага горада да іх «Зорнага часу» (так называецца апошні, трэці раздзел паэмы). Аднак гэты час не трыумфавання, святкавання перамог, а шлях

новых пераадоленняў, новых клопатаў і працы. Няпросты і цяжкі, смелы і ясны і таму — Зорны.

У кнізе дакладна пазначаны абрысы сённяшняга Наваполацка з яго напружанымі вытворчымі заданнямі, з няпростым пошукам рашэння многіх складаных пытанняў сучаснасці. В. Лукша ўмее выхапіць асноўнае, характэрнае з шматтаблічнага жыцця горада, а праз вобразы сваіх герояў паказвае дыялектыку развіцця асобы, якая не церпіць кампрамісаў, без ваганняў становіцца на абарону галоўных прынцыпаў нашага жыцця. Беражкоў — юны брыгадзір будаўнікоў і Беражкоў — спрактыкаваны камандзір сучаснай вытворчасці — гэта адзін і той жа чалавек, які адолеў няпросты жыццёвы шлях. Сустрэкаючыся з подласцю, ён не толькі не адступаў перад ёй ні на крок, а наадварот, набіраўся яшчэ большай духоўнай сілы, няспынна ўзбагачаўся сам як асоба і, не здрадзіўшы сабе ні ў чым, на новай ступені свайго сталасці праз гады сустракаецца з Белым Горадам сваёй маладосці, які ўзвёў сваімі рукамі.

Беражкоў, на мой погляд, найбольш удача аўтара, таму што ён паўнакроўна і неадназначна прадстаўляе пакаленне, якое падводзіць першыя рахункі свайго жыцця і для якога Белы Горад на беразе Дзвіны — гэта ўвасобленая мара юнацтва. І мне вельмі зразумела пачуццё, з якім Лукша-паэт і Лукша-чалавек гаворыць:

Сёння глянуў — Дзвіны берагі ў белым снезе нібыта. Значыць, я недарэмна Пакутваў, спяваў, працаваў!
Яўген РАДКЕВІЧ.

Пісаць для дзяцей — вельмі адказная справа, асабліва для дзяцей дашкольнага ўзросту, або, прасцей кажучы, для самых маленькіх. Дарослы можа сам разабрацца, дзе добра, дзе зло, ён мае свае крытэрыі для ацэнкі мастацкага твора. Душа ж дзіцяці ўсё ўспрымае на веру. Дзіця цягнеца душою ўбіраць добра, але гэтаксама здольна ўбіраць і зло, бо не мае пакуль мерак, жыццёвых крытэрыяў. Гэтыя меркі з'явіцца потым, калі вырасце чалавек. А якім ён вырасце, якія меркі будзе мець для ацэнкі жыццёвых праяў і з'яў мастацтва, нясе адказнасць мы, дарослыя, у тым ліку і дзіцячыя пісьменнікі. Нам трэба вырашціць Чалавека, які жыве і будзе жыць у лепшым на зямлі грамадстве. Аснова ж чалавечай асобы закладваецца ў раннім дзіцінстве. А з самага нараджэння побач з дзіцячай душою — слова. І перш за ўсё слова паэтычнае, якое лёгка ўваходзіць у свядомасць дзіцяці і пакідае ў ёй след.

Хвала антыэстэтызму даўно ўжо захапіла мастацтва на Захадзе. Падмена духоўных каштоўнасцей (або, правільней кажучы, адсутнасць іх), мяшчанская псіхалогія, жорсткасць жыцця, насілле, секс — вось што характарызуе сучаснае масавае заходняе мастацтва. Прыкладаў гэтуму шмат. Калі гаварыць шчыра, то праявы бездухоўнасці, антыэстэтызму ў той ці іншай ступені закрунулі, на жаль, і наша мастацтва. Той жа «чорны гумар» — прыклад таму. Праз яго мяшчанская псіхалогія падрывае веру-дзіцяці ў светлае, у маральна здаровае, хоча ўцягнуць дзіця ў кола адмаўлення любых духоўных каштоўнасцей і памкненняў, нараджае антыэстэтызм.

Сучасная беларуская паэзія ў цэлым з'ява светлая. І перш за ўсё таму, што вытокі яе — у народнай творчасці, у фальклоры, які заўсёды нясе ў сабе маральна дадатны зарад. Але і ў нашых паэтаў, асабліва маладзейшых, часам бываюць выдаткі ў плане вышэйсказанага. Вось, напрыклад, радок з верша аднаго з нашых добрых маладых паэтаў: «Сячкарня «жыг» — і пальцы да касцей...». Толькі адзін радок (трэба сказаць, што ён амаль што ключавы ў творы), не краінаючы астатняга. Не ведаю,

як каму, а мне такая «паэтычная» дэталёвая эстэтычнага задавальнення не прыносіць.

У паэзіі для самых маленькіх падобныя пралікі недапушчальныя, недаравальныя. У дзіцячага паэта павінна абавязкова быць такая якасць, як здольнасць вывараць задуманае, напісанае маральнымі, этычнымі і эстэтычнымі кры-

і смеху. І галоўнае — усё гэта напісана цудоўнай беларускай мовай. А што можа быць пачэсней, чым адкрываць дзіцяці багацце роднай мовы? Стыхія мовы Р. Барадулліна бярэ ў палон, калі нават і не ўдаешся ў сэнс, а проста слухаеш мелодыю гукаў. Дарэчы, самы маленькі слухач (слухач, бо дзецям кніжкі чытаюць дарослыя) мо-

ўдзельнічаюць у выхаванні грамадзянскіх пачуццяў. Паэт умее знаходзіць яркія фарбы, трапныя метафары:

Красавік ішоў сялом,
Грэў прасторы ласкаю,
Як махнуў ён рукавом —
Вылятаюць ластаўкі.

Беражком ступаў сухім,
Па ярах караснаўся,
Рукавом махнуў другім —
Луг смяецца краскамі.

да на гэта). І таму кніжку хочацца чытаць.

Праўда, не ўсё ў ёй аднолькава «светла». Напрыклад, выклікае пярэчанне версія пра тое, чаму заяц стаў даўгавухім:

... Пацягнуць я мушу
Імянінніка за вушы!
Лапай ухапіў як след —
Зайку стаў
Нямільны свет.
Жартаваць мядзведзь
аховчы,

Зычыць,
Каб вялікі рос.
На ілбе
У зайкі вочы,
Ні да смеху,
Ні да слёз...

І нам не да смеху, хутчэй да слёз. Жарт? Так, для дарослых гэта жарт, а для чыстай дзіцячай душы гэта ўвасабленне жорсткасці. Адно добра, што паэт пазбягае тут антыэстэтычнага натуралізму.

Кніга Р. Барадулліна прыгожая сваёй структурнай пабудовай, кожны з трох раздзелаў мае сваю назву. Ды і самі раздзелы з добрым пачуццём гумару пазначаны: «Раздзел першы — вясёлыя вершы», «Раздзел другі — і ў ім няма тугі» (дарэчы, гэты раздзел ужо для школьнікаў, таму ён і застаўся сёння па-за нашай увагай), «Раздзел трэці — дзе ўсміхаюцца дзеці». Гэтыя жартаўлівыя тлумачэнні адрозніваюць чытача (слухача) на пэўны лад. Дык усміхайцеся светла, дзеці, чытаючы харошую кніжку дзядзькі Рыгора.

Цікавая, на мой погляд, «Казка пра Івана-ганчара і пачвару-цара» А. Грачанікава. Сваім пафасам яна сцвярджае светлае таленавітае простага народа, яго духоўную моц, якая заўсёды перамагае маючых уладу цароў.

... Не дзеля царскага
вар'яцтва
Іван карціну маляваў,
Усёю сілаю мастацтва
Ганчар з пачварай ваяваў...

... Цары трухлеюць і царні.
Ды ўсемагутна, несціхана
Легендамі цераз вякі
Сягае слава
Пра Івана.

Сапраўды, цёмнае трухлее, адыходзіць у нябыт. Светлае застаецца. Аб гэтым гаворыць гісторыя.

Наогул, сюжэтаў, матываў з гісторыі нашага народа хочацца бачыць больш у паэзіі для дзяцей, бо яны маюць вялікае значэнне ў выхаванні Чалавека. Вершаў жа гістарычнай тэматыкі ў кніжках, якія мы разглядаем, практычна няма (толькі «Дзедава шап-

СВЯТЛА АДЦЕННІ

ПРА ПАЭЗІЮ ДЛЯ САМЫХ МАЛЕНЬКІХ

тэрыямі самай высокай пробы, здольнасць акрэслена і выразна бачыць светлае. І калі да гэтага прыкладзецца прафесіяналізм, майстэрства, фантазія — атрымаецца дзіцячая паэзія на ўзроўні лепшых узораў.

Зазірнем жа ў кнігарні, паглядзім, што прапануюць беларускія паэты самаму маленькаму чытачу. Сярод іншых — кнігі П. Марціновіча «Дзядзька Сон», А. Грачанікава «Казка пра Івана-ганчара і пачвару-цара», Л. Шырына «Песні ручая», выпушчаныя выдавецтвам «Мастацкая літаратура» ў 1980 годзе; кнігі мінулага года выдавецтва «Юнацтва»: «Калыка-малыка» П. Прыходзькі, «Мне купілі самакат» А. Бачылы, «Адкуль вясёлка п'е ваду» С. Панізніка і выбраана Р. Барадулліна «Ці пазяхае бегемот?». На маю думку (таму і ўключыў іх у агляд), кніжкі Л. Шырына і С. Панізніка адрасаваны ўсё ж дашкольнаму чытачу, хаця ў рэдакцыйнай зноскі і стаіць: «для дзяцей малодшага школьнага ўзросту».

Амаль усе кніжкі тоненькія, якімі мы і прывыклі бачыць кніжкі для самых маленькіх, за выключэннем выбраанага Р. Барадулліна «Ці пазяхае бегемот?». На мой погляд, гэта вельмі цікавы зборнік, дзе ёсць «вясёлыя вершы, казкі, прыбавуны», дзе многа неспрэчнасці, гульні, фантазіі

жа і не зразумець да канца зместу верша, але ён з цікавасцю слухае, калі твор мілагучны. Таму я спакойна чытаю сынаў мову Барадулліна, і ён слухае, нават прыцішвае дыханне:

Штохвіліны на шашы
Шумна, як на кірмашы.
Шоргат,
Шорах,
Шум птушыны.
За машынаю машына.
Нешта шэпча
Шына шыне...

Не зразумела яму пакуль і «шаша», і «кірмаш», і «шоргат», і «шына», гэта яшчэ трэба дадаткова тлумачыць, але верш ужо кранае дзіцячую душу, застаецца светлым вобразам у свядомасці.

Асабліва светлыя ў Барадулліна вершы аб прыродзе, напрыклад, «Зіма», «Добры майстар», «Красавік», «У дождж», «Нябесны каваль», «Хто каго пераагоча», «Новы мост», «Коцікі» і іншыя. А як важна з маленства прывіць дзіцяці любоў да прыроды, да роднага кутка зямлі, якому ты абавязаны нараджэннем. І не толькі таму, што зараз пытанні аховы прыроды стаяць вельмі востра; праз любоў да прыроды, да роднага кутка мы выходзім сапраўднага грамадзяніна, патрыёта сваёй Айчыны. Вось як атрымліваецца: фармальна ніяк не называючы вершы аб прыродзе грамадзянскімі, але апасродкавана яны

Занасаўшы рукавы,
Неба ўзняў вясёлкамі.
Рады пушчы,
Паплавы
Месяцу вясёламу.

Гэта верш «Красавік». А вось — «Коцікі». Малыш нясе дадому коцікі за пазухай:

Кожны коцік во тачкі,
Мякі і не драпкі,
Коцікі-вербавічкі,
Пакажыце
Лапкі...

Ён прынесе іх дадому, паставіць на стол, напоіць вадою.

... Малюсенькіх
Не дам
Аніякай крыўдзе.
Усміхнецца мама вам,
Як з работы прыйдзе.

Які ў вершах вялікі асацыятыўны рад! Тут ужо не толькі любоў да прыроды. Тут і адчуванне прыгожана, і любоў да маці, клопат пра яе. І нават усведамленне, што безбароннае крыўдзіць нельга.

Багата цудоўных вершаў у кнізе Р. Барадулліна: «Піліная просьба», «Новы мост», «Вярблюд збіраўся ў Белавеж», «Раскідач», «Калыханка», «Хто перагаворыць Бая», «Незвычайны горад», «Вёз воз» і многія іншыя. Амаль кожны верш мае свой ключык, які можна адамкнуць душу дзіцяці, увайсці ў яго свядомасць. У вершах Барадулліна няма штучнасці, спрошчанасці, сюсюкання (а ў паэзіі для самых маленькіх асабліва лёгка збі-

ЗАУВАГІ НА ПАЛЯХ

Аповесць Фелікса Казлоўскага «Дарогамі невядомасці» («Дарогамі невядомасці»), што выйшла летась у выдавецтве «Мастацкая літаратура», як і мае быць, забяспечана шматлікай ацэнкай анатацыяй: «У цэнтры ўвагі аўтара — партызанскія разведчыкі і контрразведчыкі, іх сутычкі з фашысцкай агентурай, якая засылалася ў партызанскія злучэнні».

Сапраўды, у кнізе фігуруюць партызанскія разведчыкі і контрразведчыкі, але наўрад ці ўбачыць чытач абяца-

нае. Мяркуючы самі, як аўтар уяўляе сабе барацьбу ў тыле ворага, як ён яе паказвае.

Спатрэбіліся, напрыклад, камандаванню партызанскай брыгады звесткі аб планах гітлераўцаў. У разведку пайшла радзістка, яна ж і медыстра, Валя. Пайшла і без ніякіх прыгод вярнулася, далажыла камбрыгу: «Справіліся, Сямён Сяргеевіч, дапамаглі сувязныя. Копія нямецкага плана блаканды партызан у мяне. Вось яна».

Гэтак сіціла, як бы мімаходзь, нават без намёку на

складанасць і рызыкаўнасць аперацыі гаворыцца ў кнізе аб тым, як здабылі партызаны выключна важную разведвальную інфармацыю.

Альбо вось як апісвае Ф. Казлоўскі другую аперацыю, дакладней, яе вынікі: «Кароткія зборы. Дорога. Разведка. Цяпер ужо ўсё засталася ззаду. Апошняя днёўка. Вярнуцца з задання можна было і раней. Копія плана «ЮС», дакладней, другая копія, ужо знаходзіцца ў Рамашкіна, але партызанскі сувязны з некатораў затрымкай перадаў яшчэ сёе-тое. І гэтым «сім-тым» аказалася нямецкая карта з паметкамі самога камандуючага фашысцкай групоўкі «ЮС» генерал фон Краўзе».

Як бачым, у тэлеграфным стылі канстатуецца, што здабылі партызанскія разведчыкі, а пра тое, як яны гэта здзейснілі, як рэагавалі на знікненне строга сакрэтных дакументаў гітлераўцы, той жа фон Краўзе — ні слова.

З лёгкасцю незвычайнай партызанскі разведчык Мельнікаў пад выглядам «штурмбан-

фюрэра Лансберга, які прыляцеў з Берліна з інспектарскімі функцыямі», не толькі пранікае ў штаб фашысцкай разведкі і контрразведкі — СД, што атабарыўся ў Мінску, але і атрымлівае спісы варажой агентуры.

Праўда, на гэты раз аўтар вырашыў паставіць свайго героя ў небяспеку. Але небяспека гэта яўна надуманая. Начальнік СД оберштурмбанфюрэр Келер, які заўсёды быў на падпітку і нават у час праверкі яго работы «крадком... выцяг з пісьмовага стала бутэльку каньяка, недапітую рэнічой, і прагна прыклаўся да яе», чамусьці ўненавідзеў свайго калегу Лансберга і гатоў быў нават «прыкончыць гэтага правараючага»: «...Не адрываючы пагляда ад спіны правараючага», ён думае: «А што, калі ціхенька ззаду стукнуць яму ў патыліцу з пісталета...» (Зайважым, што гэтакую ж спакусу «стукнуць» спадцішка другога «фюрэра» адчувае яго агент).

Ці не нагадвае гэта пародыю на дрэнны дэтэктыў? Дарэчы, усе нямецкія афіцэры, вялікія і

малыя «фюрэры» пададзены ў аповесці ў карыкатурным да дурноцця выглядзе. Усе яны дзейнічаюць прымітыўна і шаблонна, страляюцца без даў прычыны, вар'ячваюць і літаральна апанаваныя свербам пусціць кулю ў свайго бліжняга. Вось адна з падобных сцэнак.

«Генерал і капітан стаялі цяпер па абодва бакі стала... Краўзе з чырвоным, скажоным ад злосці тварам, а Клейст прыкметна пабялелы, паклаўшы руку на кабуру. Капітан не зводзіў вачэй з генерала, ён не забываў папярэджання Келера аб тым, што Краўзе вельмі гарачы, можа застрэліць субяседніка. І цяпер Клейст быў поўны рашучасці першым выхапіць пісталет. Генерал, відаць, зразумеў намер капітана. На гэты раз «дуэлі» не адбылося, але крыху пазней Клейста вельмі проста застрэліў яго падначалены.

Усё гэта яўна супярэчыць жыццёвай праўдзе. У фашыстаў была пачварная, чалавеканенавіснасць ідэалогія, але армія і разведка ў іх былі добра

ка» П. Прыходзькі). Кола тэм звычайнае для дзіцячых кніжак — жывёльны свет, прырода, дзеці, іх уземаадносінны з дарослымі. Гэта, урэшце, не так і важна, галоўнае, каб тэма знаходзіла нечаканае, цікавае для дзіцяцкага выразнага.

Кніжкі старэйшых нашых паэтаў А. Бачылы і П. Прыходзькі, на жаль, не часта радуюць знаходкамі маленькага чытача. Тут многа маралізатарства, апісальніцтва, а голым дыдактызмам, без гульні, без фантазіі ў дзіцячую душу не прабежыцца. Я б сказаў, што гэтыя кніжкі крыху не сугучныя рытмам сённяшняга дня. Праўда, у А. Бачылы ёсць паэма пра космас «Пеця Сонцаў», але, на жаль, ёй не хапае сапраўднай фантазіі. Дарэчы, аб гэтай паэме можна сказаць многае з таго, што гаварыў Варлен Бечык у сваім артыкуле «Толькі без сюсю...» («ЛіМ» за 11 верасня 1981 г.) аб «касмічнай» нізцы А. Дзержынскага...

На агульным фоне ў А. Бачылы вылучаюцца, на мой погляд, вершы «Упарты Стась», «Як Зай звяроў перападох», «Нецярылівы», дзе ёсць нечаканыя павароты, цікавыя думкі. У П. Прыходзькі мне падаліся цікавымі вершы «Қаляка-маляка», «Ручай», «Ласяня» (гэты верш асабліва прываблівае сваім пафасам: дапамагаць усяму жывому ў бядзе).

Светлая кніжка атрымалася ў Л. Шырына. Але ў «Песнях ручая» таксама не вельмі многа вершаў, якія можна было б ацаніць высокімі меркамі сапраўднай дзіцячай паэзіі. Як творчы ўдачу, на маю думку, можна разглядаць вершы «Садавод», «Песні ручая», «Дня вясяняга кашулі», «Хата куранятак», «Цыбулька», «Бяжыць вада», «Прапаў баран», «Хітры кот». Вось верш «Бяжыць вада» (жарт):

У рацэ бяжыць
Вада.
Можна здарыцца
Бяда:
Калі ўся вада
Збяжыць,
Як жа рыба
Будзе жыць?

Цікава задумаў сваю кніжку С. Панізік. «Андрэйкавы здарэнні» складаюцца з вершаваных сюжэтаў, аб'яднаных рэпрызамі пра Бая. І ўсё ж кніжцы не хапае адзінства, вершы падабраны даволі адвольна, рэпрызы сшываюць сюжэты часта «белымі ніткамі», цэлае атрымалася толькі фармальна. Ды і не ўсе вершы аднолькавага эстэтычнага ўзроўню. А вось на пытанне «Адкуль вяселька п'е ваду?»

ўзброеныя, кадры абучаныя і выдзіраваныя ў прускім духу строгага захавання субардынацыі.

Гэта што датычыць жыццёвай, гістарычнай праўды і логікі паводзін персанажаў. Але гэта яшчэ не ўсё. У апавесці Ф. Казлоўскага мы на кожнай старонцы сутыкаемся са звычайнай моўнай неахайнасцю. Увесь час у ёй адбываюцца загадкавыя метамарфозы з дзейнымі асобамі. Галоўнае партызанскай брыгады Фёдарыч нечакана ператвараецца ў Церахава. «Сухопарый» Келер праз дзень-другі становіцца «жирной свиньей», а затым прымае аблічча «поджарого, худого» чалавека. Партызанку, якая базіруюцца ва Усакінскім лесе, аўтар чамусьці называе ўсакінамі. Ф. Казлоўскі не бачыць розніцы паміж дыверсантам і шпіёнам, ад'ютантам і ардынарцам, аўтаматны магазін называе касетай...

Магчыма, не варта было б гэтак строга судзіць аўтара, калі б ён быў навічком у літаратурных справах. Але гэтае ж выдавецтва «Мастацкая літара-

тур» раней выпусціла дзве яго кніжкі — «Налёт на паўтарыца» (1974) і «Трэці» выходзіць на сувязь» (1977). Не ўдаючыся ў ацэнку гэтых кніжак, скажам толькі, што яны адкрылі нам на рэдкасць дзіўны сакрэт «творчага» почырку Ф. Казлоўскага: многае, вельмі многае (і па змесце, і тэкстуальна) перавандравала з яго першай кнігі ў другую і яшчэ больш з гэтых дзвюх — у трэцюю. Апавесць «Дарогамі невядомасці» па сутнасці з'яўляецца дапоўненым, але далёка не лепшым варыянтам ягонай жа апавесці «Трэці» выходзіць на сувязь», якая ў сваю чаргу была пашырана за кошт апавядання «Налёт на паўтарыца» з аднайменнай кнігі, апавяданне ж «Няроўны бой» з гэтай жа кнігі амаль цалкам увайшло ў шаснаццаты раздзел апавесці «Дарогамі невядомасці».

Вось такія ненадзейнымі, пакрычымі дарогамі ідзе ў літаратуру малады па сутнасці аўтар, якога хацелася б засцерагчы.

Ілья БАРЫСАУ.

ВЫСТАУКІ

У Віцебскай абласной выставачнай зале экспанаваліся работы членаў Саюза мастакоў БССР. Там былі прадстаўлены творы розных жанраў: жыва-

асаблівы трыпціх вызначае высокая эмацыянальнасць, незвычайная пластычнасць і лірызм.

Мастак І. Бароўскі застаўся верны любімаму жанру — жывапіснаму партрэту. Адзін з іх — «Жаночы партрэт». Тонкі твар, праніклівыя выразныя вочы.

Карціна М. Міхайлава «Перамога» прысвечана тэме Айчын-

мастак безданорна валодае тэхнікай. Апытымічнае і мажорнае яго светаўспрыманне. Але нельга не заўважыць, што ў апошні час мастак вар'іруе адны і тыя ж тэмы. Прадстаўленыя на выстаўцы акварэлі — «Вясна», «Лета» і іншыя, за некаторым выключэннем, як быццам блізныя ўсіх тых іншых, якія глядач ужо неаднойчы бачыў.

У новай якасці — пейзажыста — паўстала на гэтай выстаўцы Л. Воранава. Дзве акварэлі пад назвай «Віцебск» — паэтычнае і нетаропкае апавяданне пра стары горад. Заўсёды цікава працавала мастачка ў жанры партрэта, асабліва жаночага. У экспрэсіўным і пластычным «Партрэце Е. Дон-Таравай», прадстаўленым на выстаўцы, адчуваюцца дапытлівы розум і знешняя прывабнасць герані.

Г. Шутаў — мастак, які любіць падарожнічаць. Серыя работ «Рацуля. Стары дом», «Горад ля мора», «Блакiтны дзень» — гэта ўвасабленне ўражанняў ад сустрэч з рознымі гарадамі нашай краіны.

На жаль, няма на выстаўцы акварэлей, прысвечаных сучаснасці, сацыяльна значным праблемам, людзям працы. А не сакрэт, што акварэлі ўсё гэта па сіле, яна даўно ўжо выйшла за рамкі ранейшага, традыцыйнага «празрыстага жывапісу», ёй павінна быць цесна ў майстэрнях.

Нешматлікая на выстаўцы графіка, нягледзячы на тое, што ў Віцебску ёсць шмат майстроў, якія працуюць у гэтай тэхніцы. Цікавы трыпціх Г. Кісялёва «Ой, рана на Івана», выкананы ў тэхніцы лінаграфіі. Проста і дакладна мастак перадаў асноўны сэнс тэмы — духоўную прыгажосць простага народа, народа-працаўніка. Па-майстэрску выкананы лінаграфіі А. Ільінова «Рабіна», «Сакавіцкае сонца», літаграфіі У. Вальнова «На торфараспрацоўках», «Спячыя птушкі».

Л. БУЛАХАВА.

Г. Віцебск.

НОВЫЯ СУСТРЭЧЫ

піс, графіка, акварэль. Наведвальнікі экспазіцыі падоўгу затрымліваліся на палотнаў мастака А. Някрасава «Бацькоўскі край», «Вясна», «Светлы дзень». Гэты свое-

най вайны. Суровыя твары салдат, за іх плячамі — доўгія вёрсты вайны, смерць баявых таварышаў.

Акварэлі Ф. Гумена заўсёды прываблівалі глядача. Гэты

А. Ільіноў. Зімовая раніца. Лінаграфія.

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

БЕЛАРУСЬ ЁН ЛЮБІЎ, ЯК СЯСТРУ

Да 80-годдзя з дня нараджэння М. БРАУНА

З ім прыемна было сустрэцца, цікава субяседнічаць, слухаць яго разважлівыя, такі спакойны, як лёгкая плынь ракі, голас. І кожны, каму шчаслівая нагода зычыла сустрэчу з паэтам, адчуваў: за плячамі ў Мікалая Браўна вялікі шлях, шмат падзей нашага веку і яму ёсць што раскажаць у гутарках з людзьмі, а тым больш — у паэзіі, якой прысвечана ўсё жыццё.

Мікалай Леапальдавіч Браўн нарадзіўся ў студзені 1902 года на Тульшчыне ў сям'і Парахіно. Тут у сельскай абстаноўцы спазнаў першыя нягоды і радасці, а ў бацькі, мясцовага настаўніка, запазчыў любоў да кнігі, да загадкава-таямнічага тавы паэтычнага слова.

Праз два дзесяцігоддзі загадкавае ўстапае месца жаданай рэальнасці. У друку з'яўляюцца вершы, напісаныя самім М. Браўнам. Неўзабаве яны выходзяць асобнай кніжкай. Не выпадкова, мусіць, аўтар даў ёй назву «Свет і майстар»,

вызначаючы тым самым дыяпазон сваёй паэзіі і сваё імкненне стаць у нялёгкай справе не чалыднікам, а сапраўдным мастаком.

Ленінград, куды дарога прывяла юнака з Тульшчыны, становіцца горадам яго пажыццёвага лёсу. З гэтым горадам звязана вучоба ў педагагічным інстытуце, праца на ніве народнай асветы і ўся далейшая літаратурная дзейнасць. Яшчэ

перад вайной творчымі набыткамі паэта сталі зборнікі лірыкі, авіянай пафасам нашай рэчаіснасці і высокай эмацыянальнасцю.

Сурова і мужна гучаў голас М. Браўна ў перыяд цяжкіх ваянных выпрабаванняў. Нястомна і гарача будзіў ён у людзей энергію стваральнасці пасля перамогі над фашызмам. У кнігах «Даліны Радзімы маёй», «Зямля ў квецені» і іншых паэт славіць веліч працоўных здзяйсненняў, характава рускай прыроды, высанародныя пачуцці любові і дружбы. Роздумам пра «жыцця бег нястрымны», пра вялікае прызначэнне ў ім чалавека, барацьбіта і творцы, захапленнем сённяшнім і заўрашнім днём роднай Айчыны прасякнута і адна з лепшых кніг паэтавай сталасці «Да вяршыні веку».

Мікалай Браўн — выдатны рускі пясняр і заўсёды, як сам прызнаваўся, было ў яго «слова Расіі на губах». Але ўсёй душой і паэзіяй сваёй ён адчуваў пастаянную злітнасць з братамі літаратурам, з жыццём савецкіх рэспублік. Асаблівай блізкасцю і сардэчнасцю характарызаваўся яго сувязі з Беларуссю, з яе пісьменнікамі. Рэдка хто з іх, будучы ў Ленінградзе, не выкарыстоўваў магчымасць, каб наведваць паэта, падзяліцца літаратурнымі навінамі, перадаць яму сваю кнігу.

Ніколі не забудзецца і мне адзін з вечароў, праведзеных на кватэры Мікалая Леапальдавіча. Гаспадар і яго паплечніца па жыцці паэтэса Марыя Камісарова адарылі мяне сяброўскай увагай і цеплынёй. Непрымутова звязваўся таварыскі дыялог. Мы гаварылі аб сучаснай паэзіі, успаміналі Я. Купала, Я. Коласа, імёны больш маладзёных паэтаў і маіх ровеснікаў. З размовы адчувалася, з якой прыхільнасцю ставіцца М. Браўн да спадчыны класікаў беларускай літаратуры, як любіць і ахвотна бярэцца перакладаць А. Куляшова, М. Танка, П. Панчанку.

Дружба збліжае і да многага абавязвае. Такім прынцыпам кіраваўся наш ленінградскі друг і пабрацім. Часта ён наведваў Мінск, бываў у розных кутках рэспублікі і па абавязку паэта ўславіў тое, што яму палюбілася. У яго, як ні ў каго іншага, выспела права назваць Беларусь сваёй сястрой і сваёй песняю.

Вершы Мікалая Браўна, народжаныя любоўю да Беларусі, песні, падараваныя ёй, былі і застаюцца ў сэрцах усіх, хто ўмее цаніць сапраўдную паэзію і даражыць дружбай. Цяпер, калі мы разам з літаратурнай грамадскасцю краіны адзначаем 80-годдзе з дня нараджэння паэта, яго натхненнаму слову гучаць з новай сілай!

Міхась КАЛАЧЫНСКІ.

Альбінасу
ЖУКАЎ-
СКАСУ—70

М. Танк, А. Жукаўскас і М. Калачынскі.

25 студзеня споўнілася 70 гадоў выдатнаму літоўскаму паэту, добраму і даўняму сябру нашай літаратуры Альбінасу Жукаўскасу.

З гэтай нагоды праўленне СП БССР звярнулася да яго з прывітальным словам, у якім гаворыцца:

«Дарагі Альбінас Пранавіч! Беларускія пісьменнікі ад усёй душы віншуюць Вас, выдатнага літоўскага паэта, вялікага сябра нашай літаратуры, са слаўным 70-годдзем.

Ваша дружба з беларускімі пісьменнікамі пачалася яшчэ ў 30-я гады. Выправаваная і загарта-

ваная ў суровыя часы нелегальнай і падпольнай працы, гэтая дружба дала багаты творчы плён: праз Вашы пераклады літоўскі чытач пазнаёміўся з творамі Я. Купалы, Я. Коласа, М. Гарэцкага, З. Бядулі, К. Крапівы, М. Танка, Я. Брыля, А. Макаёнка, многіх іншых беларускіх пісьменнікаў. За заслугі ў галіне мастацкага перакладу і вялікую работу па прапагандзе беларускай савецкай літаратуры Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Вам прысвоена ганаровае званне заслужанага работніка культуры Беларускай ССР.

Шчырае беларускае дзякуй Вам за самаадданую працу.

Мы добра ведаем і высока цнім Вас як паэта і празаіка, любім Вашы высокамастацкія творы. Яны праўдзіва адлюстроўваюць жыццё літоўскага народа, яго імкненні і спадзяванні.

Добрага здароўя Вам, дарагі наш дзядзька Альбінас, шчасця, новых творчых здзяйсненняў у імя нашай шматнацыянальнай савецкай літаратуры.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання.

Альбінас ЖУКАЎСКАС

ПРА ШТО НЕ НАПІШУ

Цяпер ужо зразумела, пра што я нічога не напишу—можа, не стане часу, можа, не адважусь, можа, Дзеля спаною святога гэтага; нічога не буду пісаць і таму, што, мабыць, Моташна, боязна, невясёла, непрыемна нешта

Нагадаць, успомніць. Не напишу пра тое, як некалі жорстка ўкрыўдзіў Жанчыну немаладую: айчыну, магчыма, маці сваю.

Хоць нічога яна не сказала, толькі горка Паглядзела ў вочы, пра гэта не забываюся і не забудуся аніколі.

Можа, трэба было папрасіць прабачэння—не папрасіў.

Цяпер жа запозна прасіць прабачыць. Нагледзеўся, шмат бачыў, больш чым вярта было.

Чаго ўжо вочы не убачаць, пазбягаюць, адварочваюцца, баяцца, і яшчэ нуды болей бачыў таго, што знаходзіцца за мяккой бачання, Але маўчоч! Пра гэта ўжо, дарагі, не кажу—ні гу-гу!

Дакладна не напишу, як вылюдкі народа майго

Дзяцей, старых, матак, бацькоў, маладзёнаў

Паклалі ў горкі Панярай, у соснін, і як пасля гэтага генерал прыехаў, паў і, ў пальчатку зцягнутай даланей

Палляпваючы па шчоках кацінаў, хваліў: Добра, парадак—цяпер і вы ўжо арыўцы! Ды лепей забыцца!

Не трэба казаць уголас, прыгадваць, бо прыніжае гэта

Годнасць народа, нявечыць гонар, робіцца сорамна і агідна.

Абяцяю таксама не абнародваць старую, Якую старанна хаваюць усе, яскравейшую

Рысу паэзіі, што паэт усяго-наўсяго— Мокрая курыца,

Якая грэбаецца ў кучы гною гісторыі і сапфір адкідае, пра гэта, каб ведалі ўсе?

Лепей не трэба. Бачыў, чуў, ды ўжо не буду пісаць, Чым закончылася нягнуткая палітыка стрычнага брата другой жонкі

Траяліса, калі ён счэпіўся з узброенымі аўтаматамі

Праронамі новай Еўропы, калі схпіў 3-пад лавы сякера, кінуўся бараніць Жонку сваю маладую, пакладзеную на ложка

З задзёртай спадніцай,—магчыма, лепей не буду пісаць.

Бо навошта ж гэта, навошта вярэдзіць Зажылыя раны: Не след успаміны вярэдзіць.

Зноў жа нават не думаю апісваць пэўныя Былыя незабытыя часы, ў якія лепей

Было сустрэць чалавека з хлебам У руках, з мехам украдзеных зернят,— Калі рукі заняты, яму цяжэй было Сціснуць кулак, грывнуць па мазгаўні,— Ці варта, папраўдзе не варта ўваскрэшваць з мёртвых Былыя, але тыя, што ўжо занялі, гісторыі.

Гэтая перапёлка, на дароце Эрзветаса дзяцей баронячы, Без страху ўступіла ў двубой

З аўтамабілем — дзе цяпер яна, што яна Выйграла, прайграла, пра гэта Таксама ведаю, ды мужнасці мала прызнацца, што лёгка

Мог, нават павінен быў Націснуць на тормаз.

І пра тое, што надта многа Гаварылі, а гутарылі замала.

І пра памылкі звышчалавекаў, пра Ісціны маленькіх людзей і цярпліваць каменя—

Няхай, не трэба. (Жыццё пражыў, нібыта закончыў, нібыта яшчэ не закончыў, Ды ўсё існуеш, яшчэ панрыкваеш, шуміш, Хай так, толькі ж будзь добры і меней думай, калі ж будзеш меней думаць, Будзе нуды ляпей, магчыма, нават Вельмі-вельмі цудоўна—дык не думай жа дужа многа і дужа доўга— І ўсё не пішы, пішы не ўсё!)

Мабыць, добра, што ніколі не напишу пра былых Варшавянак — дзядучат і кабет, — якіх Ужо ніколі не убачу, не прыгалублю; І пра збеглых ад нас багоў, пра іхнюю Тварбу разумную, пра дрэвы на схілах Вулы, пра дбайных Лесавалаў, адменных будаўнікоў, баброў Уосупіса,

Пра світанне, пра-стронгу—ужо нічога Не напишу—часу бракуе.

Лепей з'езджу ў калыску людства, нап'юся быстрай Горла баліць, вады—

У арыках Арменіі, ля падножжа зялёнага Арарата,— Што з самых вяршынь нізрынаецца, з вечных ледавікоў... У засені платанаў, з Авецікам Ісаакянам Седзячы з вока на вока— Колькі дзесяткаў гадоў назад,— ад душы ўздываем часы Шампанскага за маладых, што шмат прыгожых надзей Падаюць чалавецтву, армянскіх паэтаў— хоць гэтыя маладыя Паэты старэйлі хутка, памерлі па часе, Ды ўсё часцей падаюць надзеі, ўсё большыя, і ўсё большыя: Ды пра гэта ні слова!

Толькі крыху пасяджу з Авецікам Ісаакянам, пра гэта пісаць не буду, Бо не след, нялоўна і навошта гэта.

З літоўскай. Пераклаў Рыгор БАРАДУЛІН.

Больш як дзесяць гадоў працуе Святлана Акружная на сцэне Акадэмічнага тэатра імя Я. Коласа. Нельга сказаць, што тэатральная фартуна абмінула актрысу. Іграла і іграе доволі многа. Прызначэнне на ролю, асабліва ў першыя гады, хутчэй за ўсё дэк-

Гэтыя дзве работы найбольш поўна і найбольш паказальна вызначаюць і перспектыву актрысы (не ў плане, што яна павінна іграць падлеткаў), яе асаблівасць — ускладняць характар, пашыраць яго рамкі. Яе сцэнічны, жыццёвы вопыт дае ёй права на ролі больш

праўднаму творчы чалавек, Святлана Акружная чакае такую работу, якая б дала ёй магчымасць выказацца на поўны голас. Такой работай для яе стала Жанна д'Арк («Жаваранак» Ж. Ануя), хутчэй маналог Жанны, прачытаны на тэлебачанні. У гэтым адзіным маналогу, у якім Жанна сцвярджае сваю веру, сваю вернасць, Святлана Акружная пражыла ўсё жыццё сваёй

СЛОВА ПРА АКТРЫСУ

тавалася яе знешнасцю, якая асацыявалася з ампула травесці. У гэтым плане — дзве яркія работы: Анютка («Улада цемры» Л. Талстога, рэжысёр Б. Эрын) і Дачка («Зацюканы апостал» А. Макаёнка, рэжысёр А. Смелякоў).

Рэжысура абодвух спектакляў (пры ўсёй рознасці драматургічнага матэрыялу і вырашваемых задач) у падыходзе да распрацоўкі вобразаў, якія павінна была ўвасабляць Святлана Акружная, была аднадушная. І пастаноўшчыкаў і выканаўцаў ў значнай ступені цікавілі ўнутраныя, яшчэ не выяўленыя, рэзервы драматургічнага персанажа.

складанага драматургічнага матэрыялу. Ёй ужо цесна, няўтульна ў рамках звыклага ампула. Праўда, у апошнія гады ўзроставай межы яе герайн некалькі пашырыліся (Ганя—«Развітанне ў чэрвені» А. Вампілава, Данута — «Клеменс» К. Саі). Былі Нэлі ў «Прыніжаных і зняважаных» Ф. Дастаеўскага, Катрын у спектаклі «Матухна Кураж» Б. Брэхта. Прыкметная адна з яе апошніх работ — Воля Разаева («Стары дом» А. Казанцава, рэжысёр В. Маслюк). Спачатку яе герайн адзінаццаць гадоў. Знаёмы абрыс. Потым мы сустракаемся з

герайн. Для яе Жанна—вобраз чалавека моцнага духам, не здатнага здрадзіць сваім прынцыпам, сваім уяўленнем. Відавочная асацыятыўнасць маральных прынцыпаў Жанны і сённяшняга пакалення.

Падаюць словы, напоўненыя гарачай верай. І западаюць у наша сэрца: «Я вяртаю табе Жанну такой, якая яна ёсць і якой застанецца назаўсёды... Кліч сваіх салдат, Варвік... Адракаюся ад адрачэння...» Для таго, каб сыграць маналог Жанны (імяна сыграць), актрысе трэба было прайграць за тэлекадрам усё жыццё герайн. Гэта тэле-

пасталай Вольгай. Перад намі маладая жанчына, у якой за плячамі дзесяць пражытых гадоў. І мы разам з Вольгай — Акружной адчуваем іх, гэтыя гады. Зноў — сцэнічная біяграфія ў кантэксце перспектывы.

Актрыса «вырасла» з гэтых роляў. Як дзіця вырастае з адзення. То рукі здаюцца занадта доўгімі, то сукенка кароткая. А бацькі ўпэўнены, што дзіця апранута прыгожа і па росце, аднак усе апошнія работы С. Акружной сведчаць, што яе драматычны тэмперамент вымагае шырэйшых рамак ампула.

Як і кожны па-са-

работа яшчэ раз пацвердзіла вялікія творчыя магчымасці актрысы.

Безумоўна, тэатр не можа здзейсніць усе задумныя, планы, жаданні сваіх актёраў. Так не бывае і, відаць, не павінна быць. Агеньчык незадаволенасці, нявыказанасці павінен гарэць у душы мастака, калі гэта сапраўдны мастак. Але тэатр не мае права быць безумоўна, аб'якавым да мастака—гэта марнатраўства. Калі будзе творчы падыход да сваіх актёраў, тады часцей будзе гучаць са сцэны чалавечыя споведзь, якая заўсёды знойдзе водгук у глядзельнай зале.

Клара КУЗНЯЦОВА.

— Як вы ставіцеся да акцёрскага майстэрства Віктара Тарасава?

— Як стаўлюся?.. Як жа можна ставіцца да такога артыста? Вельмі прыхільна! Памятаю яго работы ў многіх спектаклях. Праўда, ніколі з гэтым акцёрам не размаўляў, не браў у яго інтэрв'ю. Нарэшце, мы з ім асабіста незнаёмыя: я — у зале, ён — на падмостках...

«Тарасаў на падмостках» — гэта і ёсць самае галоўнае, аб чым варта гаварыць і пісаць. Як паэт — у вершах, як спявак — у песнях, артыст драмы, калі толькі ён сапраўдны талент, выяўляе сваю чалавечую сутнасць праз ролі, увасабляючы на сцэне персанажы п'ес сучасных аўтараў і класікаў. Той з артыстаў адно толькі робіць выгляд, быццам ён на час спектакля жыве думкамі і пачуццямі героя (хай сабе і робіць гэта прафесійна), а вось гэты — сапраўды жыве на сцэне. Ён — не Тарасаў, а хікметаўскі «Дзівак», Канстанцін Засло-

наў, Вадзім Дульчын... І — Тарасаў.

камуністаў, такіх, якім быў сам Назым Хікмет. Колькі ўжо гадоў прайшло, а помніцца гэты Ахмед Рыза, помніцца яго пошук нялёгкага шляху да ісціны. Як помніцца і работа артыста ў спектаклі «Чацвёрты» па п'есе К. Сіманова, пастаўленай у 1962 годзе. Яе дзеянне разгортваецца ў адной з капіталістычных краін. Вырашаецца складаная псіхалагічная праблема. Ідзе размова не толькі аб тым, сарвецца ці не сарвецца палёт чужога самалёта над нашай краінай, але і аб сумленні чалавека ў мінуто, калі ад яго ўчынкаў залежыць жыццё іншых людзей. Маральна слабы чалавек, што імкнецца да багатага, звяртаецца за дапамогай да трох ваенных сяброў, з якімі лятаў на ваенным самалёце. І яны, мёртвыя, паяўляюцца на сцэне і пачынаюць суд над жывым, суд адкрыты, бескампрамісны. «А ці чыстае ў цябе сумленне перад тымі, хто выратаваў цябе ад смерці? Ці заўсёды ты рабіў так, як падказвала та-

гожых, рашучых, з вялікай і шчырай душой! Мабыць, і А. Дзялендзік здзіўляўся тым глыбіням душэўнага характава, якія адкрываў у сваім героі В. Тарасаў!

І раптам... Так, менавіта раптам — поўная супрацьлегласць, нечаканасць і зноў жа творчы поспех. Я маю на ўвазе ролю Грышы Салавейчыка ў сатырычнай камедыі М. Матукоўскага «Амністыя». Тут мы бачым і жаданне акцёра рашуча змяніць амплуа. Малады, здаровы дзяцюк, «слесар-самалодак» з фабрыкі дзіцячых цацак Грыша Салавейчык выпіў, нахуліганіў. Яго чакае справядлівы фінал — суд. І аўтар п'есы, і тэатр не маскіруюць сваёй пагарды да Салавейчыка, які вельмі добра засвоіў свае канстытуцыйныя правы, але зусім забыўся пра свае грамадзянскія абавязкі. Агідны тып! І не пазбаўлены здзіўнай энергіі, духоўнага запалу, калі дарываецца да «свята жыцця».

Сцэна суда — адна з лепшых у спектаклі. На нашых вачах у выніку «жалезнай» логікі Бажашуткавай ахвяры Салавейчыка робяцца... вінаватымі, а сам Грыша — бязвінным жартульніком, які крышку насвавоіў. Бліскуча — іншага слова не падобраць — праводзіць усю сцэну Віктар Тарасаў, які скрупулёзна даследуе гэты характар, паказваючы нам, глядачам, усе шматлікія грані прагнага спажываўца і дэмагога, які любую дабрату людзей выкарыстоўвае на сваю карысць.

Віктар Тарасаў — сапраўдны акцёр, бо ніколі не бывае заспакоены, ён заўсёды ў пошуку. Праўда, пошук гэты ён вымушаны весці ў абмежаванай зоне. Ён можа выбіраць толькі тыя ролі з п'ес, на якіх спыніць сваю ўвагу тэатр, рэжысёр. Ды й не кожны пастаноўшчык дазваляе акцёру выбіраць. Гэта адзін з парадксаў акцёрскай прафесіі. Бывае, акцёр марыць аб той ці іншай ролі гадзі, а то і дзесяцігоддзямі. І не заўсёды яго інтарэсы супадаюць з інтарэсамі рэжысура тэатра. А вось у В. Тарасава такія супадзенні — частыя. І за гэта дзякуй тэатру імя Янкі Купалы!

Адзін з апошніх прыкладаў — яго роля ў камедыі А. Макаёнка «Пагарэльцы». У гэтым спектаклі мы ўбачылі яшчэ адну вельмі яркую рысу таленту акцёра — дар пераўвасаблення. Герой на сцэне адзін і той жа. Але як ён не падобны на самога сябе ў двух актах: пазёр, красамоўца, самаўвядзены себей зла — у першым і слабы, знясілены, затурканы тымі, каго ён выхаваў, і які цяпер пажынае тое, што некалі пасяў, — у другім. Пераўвасабленне поўнае.

І побач па часе работа зусім іншага плана — роля Бачаны Рамішвілі ў спектаклі «Закон вечнасці» паводле Н. Думбадзе. Прынцыповасць камуніста Бачаны Рамішвілі, бескампраміснасць, перажыванне як за лёс свету, так і за кожнага чалавека, з кім даводзілася яму сустракацца. Паслядоўнае адстойванне сваіх поглядаў, абурэнне і гнеў супраць прыстасаванцаў і хабарнікаў — усё гэта ў выкананні В. Тарасава набывае поўную рэальнасць і дазваляе нам, глядачам, добра ўявіць, як павядзе сябе гэты герой у любым становішчы, нават далёкім ад сітуацыі спектакля.

Гэтаму акцёру не вельмі шанце ў кіно. Здымаўся ён нямаля. Але значных дасягненняў усё ж няма, нягледзячы на тое, што так званая фотагенічнасць — поўная. Не вельмі часта з'яўляецца В. Тарасаў і на тэлеэкране, дзе таксама здабыткаў меў небагата. Роля Яўхіма ў тэлеспектаклі «Людзі на балоце» паводле І. Мележа, за якую артыст атрымаў Дзяржаўную прэмію БССР, — прыемнае выключэнне. Некалі яшчэ была выдатная работа ў спектаклі «Крах» паводле п'есы «Эмова імператрыцы» А. Талстога.

Што б хацелася пажадаць? Безумоўна, роляў. Добрых. Паўнакроўных. Розных. Самых не падобных адна на адну. Бо народны артыст СССР Віктар Тарасаў на сцэне — маг: ён можа ўсё.

Леў КАРАІЧАУ.

У ролі Кузьміна («Людзі і д'яблы» К. Крапівы).

У ролі Сафонава («Русія людзі» К. Сіманова).

У ролі Цуканва з Л. Давідовіч — Верай («Вера, Надзея, Любоў» П. Васілеўскага).

У ролі Барона («На дне» М. Горнага).

У ролі Ахмеда Рыза з В. Белыхвосцікам — Селімам («Дзівак» Н. Хікмета). Фота Ул. КРУКА.

Дуго Вадзім Дульчын — ТАЛЕНТ

наў, Вадзім Дульчын... І — Тарасаў. Менавіта так: «не-Тарасаў» і, адначасова, «ўсё ж Тарасаў». Тым ён і сучасны акцёр. Такая паэтыка творчасці І. Смактуноўскага і М. Ульянова, Д. Банініса і Ф. Стрыгуна. Асоба творчага чалавека прабіваецца праз самы адмысловы сцэнічны партрэт станоўчага або адмоўнага героя. Грамадзянскі і мастакоўскі тэмперамент застаецца твой, гэта ты сам так мяркуеш і такі прысуд выносіш таму або іншаму персанажу. У згодзе з аўтарам або, здараецца, насуперак першапачатковай задуме, у суладдзі з рэжысёрскім планам або ў спрэчцы з ім, але абязкова бярэш адказнасць за аблічча героя на сябе.

Такі Віктар Тарасаў.

Лёс акцёра залежыць перш-наперш ад таго, як хутка ён знойдзе свой тэатр. Часам такі пошук доўжыцца гадамі, ён забірае сілы, зніжае творчы напал, вымагаючы зноў і зноў пачынаць «з нуля». У гэтым сэнсе Тарасава пашчасціла: яго прыкмецілі яшчэ па студэнцкіх работах, якія ён рыхтаваў пад кіраўніцтвам выдатнага педагога і рэжысёра К. Саннікава. І адразу пасля заканчэння Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута малады акцёр увайшоў у ансамбль Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. Малады. Абяляны. Зграбны. Адораны палкім акцёрскім тэмпераментам. Аматыры тэатра адразу адзначылі новага акцёра, аб ім пачалі гаварыць, з'явіліся першыя рэцэнзіі, пачалі ўжо хадзіць «на Тарасава». Яму давяраюць цэнтральныя ролі. Ён удзельнічае ў спектаклях побач са слаўнымі кар'ефэямі купалаўскай сцэны, бо мае на гэта творчае права — як артыст, як артыстычная асоба.

Затрымаю ўвагу чытача на вобразе маладога адваката Ахмеда Рызы ў спектаклі «Дзівак» па п'есе Назыма Хікмета, пастаўленай купалаўцамі ў 1964 годзе. І дагэтуль тэатралы помняць, як на сцэне жыў, радаваўся, сумняваўся чалавек з адметнай індывідуальнай рэакцыяй на навакольны свет, на людзей, на падзеі. Юрыст па прафесіі, Ахмед Рыза добрасумленна абараняў на судзе чалавека са звычкамі дробнага драпежніка, ды, прайшоўшы праз душэўныя ваганні, стаў перакананым абаронцам

бе тваё грамадзянскае сэрца?» — з такім пытаннем звяртаецца да героя і лётчык Дзік, ролю якога выконваў Тарасаў.

Помню спектакль, на якім прысутнічаў Канстанцін Сіманавіч. Мне пашчасціла чуць, як добра гаварыў Канстанцін Міхайлавіч пра рэжысура Б. Эрмана, пра выканаўцу ролі Чацвёртага Л. Рахленку і асабліва вылучыў тэмпераментнае паглыбленне Віктара Тарасава ў ролю лётчыка Дзіка.

А якім нечакана каларытным пасля строгага малюнка вобраза ў Б. Платонава быў тарасаўскі Канстанцін Заслонаў у адноўленым спектаклі па п'есе А. Маўзона! На сцэне мы бачылі рашучага кіраўніка-падпольшчыка, які ў складаных абставінах дзейнічае хутка, мэтанакіравана, беспамылкова. Псіхалагічна партытура паводзін Заслонава была распрацавана бездакорна.

Перадаваць уражанні аб акцёрскім майстэрстве на паперы гэтак жа цяжка, як перадаваць колеры прыроды, яе пахі, гукі. Такую сцэну, як сустрэча Заслонава і Кроплі (П. Кармунін), трэба бачыць. Трэба бачыць, як яны моўчкі доўга глядзяць адзін на аднаго, і мы можам амаль даслоўна чытаць усе думкі персанажаў. Такія акцёры, як В. Тарасаў, значна дапаўняюць наша ўяўленне аб сцэнічным персанажы, расказваюць пра свайго героя намнога больш, чым дае аўтар у тэксце п'есы.

Акцёр дорыць радасць глядачу сваімі мастацкімі адкрыццямі. Робіць ён шчаслівым драматурга, аўтара п'есы. Прыклад? «Выклік багам» па п'есе А. Дзялендзіка. Трапяткая ўважлівасць тарасаўскага Вадзіма да хворай каханай, яго маральная падтрымка, вера ў магучыя жыццёвыя сілы і ў сілу іх кахання — гэта ўзняло вялікае пачуццё двух маладых людзей на такую шышню, дзе чалавек становіцца поўным гаспадаром свайго лёсу і гатовы перамагчы ўсе цяжкасці. Гэта работа артыста асабліва прыхільна была ўспрынята маладым глядачом, бо ў той час (ды й цяпер) так не хапала на сцэне такіх герояў, нашых сучаснікаў — маладых, пры-

Новае выданне выбраных паэтычных твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа рыхтуецца да друку ў выдавецтве «Мастацкая літаратура». Два унікальныя, агромністыя па памерах, багата ілюстраваныя фаліянты ўбачаць свет сёлета.

Зусім нядаўна скончылася праца над афармленнем тома паэзіі Якуба Коласа. Звыш 30-ці афортаў для гэтай кнігі зрабіў мастак Георгій Паплаўскі. У кнізе, якая складаецца з двух раздзелаў — паэзіі, дарэвалюцыйнай і паслярэвалюцыйнай, і пяці паэм, адзін малюнак прыходзіцца на 20 старонак тэксту.

Разам з У. Басальгам, які афармляў том паэзіі Купалы, над абедрэма кнігамі працаваў таксама вядомы мастак-афарміцель М. Казлоў.

Кароткае, па сутнасці, інфармацыйнае паведамленне спачатку спатрэбілася нам дзеля таго, каб адысці ад звычайна-

га апісальніцтва і пералічвання адна за другой ілюстрацый да твораў Коласа. Цэласнае ўяўленне пра кнігу чытач атрымае, калі возьме яе ў рукі і разгорне; а гартыць гэтую «важкую» кнігу — сапраўдна асалода.

Хацелася б крыху паразважаць пра творчую манеру Георгія Паплаўскага: такую адметную і разнастайную і адначасова прынцыпова пастаянную і паспрабаваць разгадаць сакрэт хача б васьм гэтаі, апошняй графічнай яго работы — ілюстрацый да паэзіі Коласа.

Гэта, як вядома, ужо не першы зварот мастака да беларускай літаратурнай класікі. Напрыклад, афармленне Паплаўскім купалаўскай паэмы «Яна і я», можна сказаць, зрабілася ўжо класікай сучаснай графікі.

Але ж тут — не асобны твор, не паэму — усю паэтычную спадчыну трэба было ілюстравач. І няхай сабе толькі асобныя, выбраныя вершы і ўрыўкі з паэм прадстаўлены ў кнізе — тым больш складанай была задача мастака. Выбранае — значыць, лепшае з лепшага. А мэта гэ-

тага выдання зрабіць ілюстрацыі не проста адлюстраваннем тэксту, а паўнапраўнай часткай кнігі.

Выкажам адну даволі, мусіць, рызыкоўную думку: чым больш хрэстаматычны твор, тым цяжэй рабіць да яго ілюстрацыі. І не ў тым справа, што адказнасць вялікая (гэта безумоўна), і нават не ў тым, што трэба азірацца на папярэднікаў і шукаць нешта сваё, арыгінальнае. Справа ў тым, што ў мастака можа лёгка ўзнікнуць імкненне з сённяшняй вышыні, з вышыні сучасных ведаў і інтэлектуальных набыткаў «паправіць» класіку, падыгнуць яе да сённяшняга чытача. Імкненне, здавалася б, неаблагое. Але ці ўсялякую класіку трэба і можна «падыгнаць»? Нам здаецца, што, калі весці гаворку пра двух заснавальнікаў сучаснай беларускай літаратуры, дык рабіць іх «больш сучаснымі» не толькі не варта, але і недаравальна.

У творчасці абодвух беларускіх паэтаў — Коласа і Купалы, асабліва ў да-

рэвалюцыйны перыяд, шмат элементаў этнаграфіі; а што тычыцца фальклору, дык ён, як вядома, увогуле з'яўляецца неад'емнай часткай усёй паэтычнай творчасці нашых «вясковых лірнікаў» (і не толькі Купалы і Коласа). Рабіць жа «сучасным» фальклор — справа варварская, нешта накшталт «цывілізавання» адсталых народаў канкістадораў.

Дык вось і галоўны, здаецца нам, прынцып, які выкарыстоўвае мастак у сваіх ілюстрацыях да твораў Коласа, — максімальная блізкасць да духу народнай паэзіі з яе пэўнай заземленасцю і разам з тым непадробнай пшчотнасцю.

Але вось новая праблема — як пазбегнуць залішняга этнаграфізму, ненатуральнага замілавання «шчырым беларускім селянінам», адным словам — ідэалізацыі? Гэтага, на жаль, яшчэ досыць у работах некаторых мастакоў, якія звяртаюцца да паэзіі «простай» беларускай вёскі.

Простата, але не спрощанасць. Вось, здаецца, другі прынцып, «закладзены» ў ілюстрацыях Паплаўскага.

І трэці, які натуральна нараджаецца

з папярэдняга, — праўда, нічога акрамя праўды!

Гэты прынцып, як нам падалося, не дэкларатыўны, ён (менавіта як прынцып афармлення вершаў Коласа) нарадзіўся пад уплывам жыццёвых назіранняў, якія набыў мастак у... сучаснай беларускай вёсцы.

Так, вёска ўжо даўно пераўтварылася; і ўмовы сялянскага жыцця зусім іншыя, і людзі быццам не такія — новыя людзі. А ўсё ж зямля тая самая!

«Новая зямля»... Назва гэтай паэмы Якуба Коласа з цягам часу некалькі абнавілася, набыла больш шырокі сэнс. Але ж у аснове яе старая, як свет, любоў да роднага краю, роднай зямлі. І вось гэтая любоў і аказалася той непарыўнай ніццю, якая з'яднала сучаснасць і тагачаснасць, дзень сённяшні і мінулы. Не падыгванне ўчарашняга дня да дня сённяшняга, не ўпрыгожванне мінуўшчыны, а арганічнае спалучэнне лепшых здабыткаў і традыцый нашых бацькоў з нашым сённяшнім успрымманнем рэчаіснасці.

...Заўсёды цікава разглядаць рабочыя бланкеты мастака са шматлікімі накідамі, малюнкамі, эскізамі. Такіх бланкетаў — некалькі адразу — прывёз сёлета мастак з Браслаўшчыны. Некалькі сот малюнкаў. І ўсе, падалося, знайшлі потым сваё ўвасабленне ў ілюстрацыях.

Вось некалькі замалёвак старажытнай сахі — яна потым стане галоўным элементам ілюстрацыі да верша «На ніве». Вось малюнак намітак, якія яшчэ носяць дзе-нідзе ў вёсках старыя кабаты — мы потым неаднойчы ўбачым іх на гераніях дарэвалюцыйных вершаў Коласа. Вось звычайны кут сялянскай хаты, калыска — такая ж, як на ілюстрацыі «Над калыскай». Нават такая «дробязь», як хмызняк на балочце, дрэва, разбітае маланкай, галлё, прыгважвае ўвагу мастака, і потым арганічна ўлічваецца ў ілюстрацыі.

Відаць, нічога не хацелася выдумляць мастаку, працуючы над паэзіяй Коласа, — хацелася, каб усё было натуральна, каб усё можна было пазнаць, нават памацаць рукой. (Ці не такая і паэзія Коласа?) Пад час працы ў майстэрні пад рукой у Паплаўскага былі розныя рэчы: ці кошык, ці нейкая цікавая конаўка, ды розныя іншыя прылады народнага побыту.

І аднак, ці значыць гэта, што мастак сапраўды нічога «не выдумляў»? Ішоў за арыгіналам, падбіраючы, калі можна так сказаць, «па ходзе» патрэбныя нарыхтоўкі? Ці не пайшло б тады ўсё ў пясок — у дробязі, у другараднае, не галоўнае?

Тут павінна была сказаць сваё слова галоўная якасць кожнага сапраўднага мастака: здольнасць ствараць тыповыя вобразы, убачыць тыповае ў асаблівым. І гэта, як нам здаецца, можна аднесці да адной з вартасцей графічнага афармлення «Твораў» Я. Коласа.

Кветкі, ліра, выкананні ў якасці заставак — гэта таксама зусім рэальныя рэчы, але гэта ўжо і сімвалы, хай сабе і звыклія.

Разбуранае гняздо буслоў у ілюстрацыі да паэмы «Суд у лесе» мастак зрабіў на падставе ўласных малюнкаў на натуре — але гэта ўжо не проста канкрэтнае гняздо нейкага бусла, гэта сапраўдны, моцны сімвал разбурэння, вайны.

Дарога на франтыспісе да раздзела «Дарэвалюцыйная паэзія», убачаная калісьці мастаком на Браслаўшчыне, ужо не проста пэўная дарога: мастак быццам прапануе ўсім разам з паэтычнымі героямі, якія ідуць па ёй, прайсціся па старонках паэзіі Коласа.

Асабліва ўдалымі падаліся ілюстрацыі да «Новай зямлі». Менавіта тут, здаецца, мастак знайшоў і сваю «Новую зямлю», тую «тэра інкогніта» мастацтва, якую шукае кожны мастак.

Георгій Паплаўскі прыняў тут рызыкоўнае, але цяпер, калі з'явіліся гэтыя

ілюстрацыі, здаецца, адзіна магчымае рашэнне. Ілюстрацыі да паэмы зроблены як ілюстрацыі да прозы, яны наскрозь праявіліся, нават апісальніцкія. Тая прыземленасць, якую мы бачылі ў папярэдніх работах, тут даведзена да сваёй вышэйшай канцэнтрацыі. І вось дзіва — у сваёй крайняй ступені побыт у гэтых ілюстрацыях пераўтвараецца ў быццё. Гэта паэзія быцця як такога, паэзія народнага побыту (што, уласна кажучы, і з'яўляецца галоўнай рысай паэмы Коласа).

Асабліва запомнілася ілюстрацыя да раздзела паэмы «Леснікова пасада». Драўляныя стол і лаўкі, грубыя простыя рэчы і твары сялян, нібы таксама выражаныя з дрэва, — у іх ёсць нешта агульнае: аднолькава жывое і аднолькава застылае. І адчай, і гора, і чалавечнасць, і імкненне вырвацца на волю, на свежае паветра, вырвацца з самога «сябе» — вось якія пачуцці перадаюцца глядачу ад герояў таго застолля на хаўтурах, якое мы бачым.

Але ўсё ж галоўны настрой кнігі і яе ілюстрацый — пераважна радасны, лёгкі. Не таму, што часта на іх падкрэслена радасць, а таму, што ў іх пульсуюць жыццё. Іх перапаўняе адчуванне гэтага жыцця, прагнае успрыманне тых сокаў, якімі наталяе і заўсёды будзе наталяе родная зямля кожнага паэта і мастака.

Віталій ТАРАС.

УСЁ АДНА СЯМ'Я

Гісторыя тэатральнага мастацтва мае нягледзячы на прыклады, калі на сцэне з поспехам выступаюць артыстычныя сем'і. Творчая дынастыя Яроманнаў у гэтым сэнсе не выключэнне. Сам М. Яроманна — народны артыст БССР, дырэктар Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, адначасова — старшыня праўлення Беларускага тэатральнага аб'яднання. Мікалай Мікалаевіч з поспехам выступае на купалаўскай сцэне. На яго творчы рахунку такія

значныя ролі, як Міканор у «Людзях на балочце» І. Мележа, Канстанцін Заслонаў у аднайменнай драме А. Маўзона, Барыс у «Начным дзяжурстве» А. Дзялендзіка і іншыя. Добра ведаюць народнага артыста БССР М. Яроманку і аматары кіно.

Жонка М. Яроманкі — заслужаная артыстка БССР Г. Арлова таксама звязала свой творчы лёс з тэатрам імя Янкі Купалы. На яе рахунку дзесяткі цікавых роляў, у тым ліку Маша ў «Жывым трупе» Л. Тал-

стога, Вольга Носава ў «Традыцыйным зборы» В. Розава, Алена ў «Жаніццё Бялугіна» А. Астроўскага.

Па шляху бацькоў пайшоў і сын, прызначаным якога стаў кінематограф. Лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола М. Яроманка, якога мільёны глядачоў ведаюць як М. Яроманку-малодшага, пакарыў іх сэрцы высонай артыстычнай культурай, уменнем дакладна спасыкаць сутнасць таго ці іншага вобраза. Адна з апошніх роляў М. Яроманкі-малодшага — Меньшыкаў у фільме «Юнацтва Пятра».

Нядаўна творчую дынастыю Яроманнаў віталі масківцы. У Цэнтральным ордэна Дружбы

народаў ДOME работнікаў мастацтваў СССР адышоў чарговы вечар з цыкла «Артыстычныя сем'і». Вялікая зала была перапоўнена. Аб плённасці мастакоўскай пошукаў сям'і Яроманнаў, аб іх укладзе ў тэатральнае мастацтва і кінематограф гаварыў у сваім уступным слове Герой Сацыялістычнай Працы, народны артыст СССР, лаўрэат Дзяржаўных прэміяў СССР С. Герасімаў.

Рэжысёр Цэнтральнага тэлебачання В. Броўкін, які ў свой час паставіў некалькі спектакляў на беларускай сцэне, заслужаны артыст РСФСР С. Ніконенка, артыст кіно Д. Залатухін прыгавалі свае творчыя кантакты з тым ці іншым

прадстаўніком сям'і Яроманнаў у час сумеснай работы над спектаклямі, фільмамі, адзначалі іх сапраўднаму, апантаную ўлюбённасць у мастацтва, іх здзіўляючае ўменне ўвасабляцца ў характары сваіх герояў.

Віноўнікі ўрачыстасці паказалі ўрыўкі з некаторых спектакляў, прысутныя паглядзелі ўрыўкі з фільмаў «Людзі і звыры», «Масква — Генуя», «Салдаты свабоды», «Вечныя кліч», «Траянскі конь», «Чырвоная і чорная» і іншыя.

Старшыня праўлення ЦДРМ, народны артыст СССР У. Якут пажадаў артыстычнай сям'і Яроманнаў далейшых творчых поспехаў.

П. РАДЗІН.

«3 ГЛЫБОКАЙ УДЗЯЧНАСЦЮ...»

ЛІСТЫ
БРАЊІСЛАВА ТАРАШКЕВІЧА
ДА А. А. ШАХМАТАВА

Развітацца са сваім настаўнікам-акадэмікам Аляксеем Аляксандравічам Шахматавым не выпадала. А трэба было не толькі развітацца, але і вярнуць кнігі з асабістай бібліятэкі акадэміка. Браніслаў Тарашкевіч упанаваў кнігі і напісаў ліст. Калі і як яны былі перададзены адрасату — гадаць не станем. Важна другое. Акадэмік захаваў ліст свайго вучня. Зараз ліст Браніслава Тарашкевіча знаходзіцца ў Ленінградскім аддзяленні архіва АН СССР, у асабістым фондзе А. А. Шахматава, надзвычай багатым на беларускія матэрыялы (пісьмы У. М. Дабравольскага, М. В. Доўнар-Запольскага, Е. Р. Раманава, Я. І. Хлябцэвіча, М. А. Янчука і інш.). Прывядзем ліст Б. Тарашкевіча ў перакладзе з рускай мовы:

«Глыбокапаважаны, дарагі Аляксей Аляксандравіч, прабачце, што я крыху затрымаў Вашы кнігі. Мне ўсё не ўдавалася бачыць Вас. Заўтра я, відаць, паеду ў Вільню. Не ведаю, што буду рабіць у бліжэйшым будучым. Ва ўсякім разе збіраюся восенню вярнуцца ў Петраград і, калі ўмовы жыцця дазваляць, рыхтавацца да экзамена. Цалкам зняты ад'ездом. Не ведаю, як удацца праехаць. З глыбокай удзячнасцю за Вашы пастаянныя ўважлівыя адносіны застаюся.

Б. ТАРАШКЕВІЧ.

29 мая 1918 г.

Пісьмо пераносіць нас у навальнічны 1918 год. Браніслаў Тарашкевіч у 1916 годзе скончыў гісторыка-філалагічны факультэт Петраградскага ўніверсітэта і быў панінуты на кафедру рускай мовы. А з лютага 1918 года ён адначасова ўзначальвае культурна-асветны паддзел Беларускага нацыянальнага камісарыята, створанага паводле ленинскага дэкрэта.

На першым пасяджэнні налегіі камісарыята 24 лютага загадчык культурна-асветнага аддзела ставіць пытанне аб адкрыцці ўніверсітэта. У сакавіку камісарыят разам з урадам РСФСР пераехаў у Маскву.

Газета «Дзвініца» паведаміла 23 сакавіка 1918 года: «У сябры «Гуртка беларусаў-ахвотнікаў народнага штукарства» можна запісацца ў канцылярыі Петраградскага аддзела Бел. нац. камісарыята (Басноў пер., 22, кв. 16) у тав. Тарашкевіча». Язэп Лагун, камісар Петраградскага аддзялення, 10 красавіка пісаў камісару Беларускага нацыянальнага камісарыята А. Чарвякову, што Б. Тарашкевіч «бегае па друкарнях, шукае паперу, словам, падрыхтоўка да друкавання граматкі ідзе, але ці будзе поспех, наперад не бяруся казаць».

Як вядома, «Беларускую граматку для школ» выдаць Б. Тарашкевічу ў Петраградзе не ўдалося, яна выйшла ў свет у Вільні. Архіўныя дакументы сведчаць, што загадчык культурна-асветнага паддзела Петраградскага аддзялення Беларускага нацыянальнага камісарыята летам 1918 года знаходзіўся ў камандзіроўцы. Можна меркаваць, што мэтай камандзіроўкі было выданне «Беларускай граматкі».

Пра жыццё і дзейнасць Браніслава Тарашкевіча ў чэрвені — снежні 1918 года захаваўся мала звестак. Таму яго наступны ліст да А. А. Шахматава, напісаны ў Мінску 8 снежня 1918 года і перададзены адрасату Я. Ф. Карскім, уданладняе нашы ўяўленні пра гэты перыяд.

Б. Тарашкевіч пісаў свайму настаўніку:

«Карыстаючыся паслугай Яўхіма Фёдаравіча, шлю Вам сардэчнае прывітанне і весткі пра сябе. З Петраграда паехаў лям у Фінляндыю, а адтуль пародам у Лібаву... Нямецкае панаванне невыносна... Усё лета я правёў у вёсцы. У Вільню, дзе друкавалася мая «Беларуская граматка», мне даводзілася літаральна прапрацаваць: так абмежаваны ўсякі рух. Цяпер я ў Мінску і збіраюся прыехаць у Петраград, хоць на кароткі час. Пра нашы прыгоды ў г. Мінску раскажа Вам Яўхім Фёдаравіч».

Лісты Браніслава Тарашкевіча да А. А. Шахматава сведчаць, што іх адносіны былі больш цёплыя і таварыскія, чым афіцыйныя адносіны настаўніка і вучня.

Віталь СКАЛАБАН.

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

Доўгі зімовы вечар. Святло курнай газіцы ледзь-ледзь прабіваецца праз намерзлыя шыбы, а ў хаце шумна і гаманліва. Нястройны шум маладых галасоў часам прытухае ад мяккага барытону Змітра Жылуновіча:

— Хлопцы, дзяўчаты, адгадайце загадку!
— Давай, давай, Змітрок!

Да 90-годдзя з дня нараджэння Аляся ГУРЛО

— У кожнай хаце я есць, мяне курцы есць, я бегаю па сцяне. Агдаецца ці не?

— Таракан! — дружна адклікаецца гурт. І дзесяткі вачэй скіроўваюцца на дзешока з доўгімі і чорнымі валасамі, які атрымаў за гэтую чорную смаліну такую вулічную мянушку. Той аджартоўваецца і перадае «эстафету» русяваму Рыгору Чарнушэвічу па мянушцы Філосаф.

— Сыры ельнік ледзь гарыць, дым у комін валіць, стаіць Грышка з чапляю ды ў печы паліць...

Вось так, з вершаваным радком, дасціпным народным жартам праходзілі зборні капільскай моладзі на вуліцах Садовай, Дубніцкай, Свяжэнскай у пачатку нашага стагоддзя. Вольна і весела становілася толькі па вечарах ды ў вялікія святы, а ў буднія дні гэтыя хлопцы і падлеткі атручваліся смуродам у саматужных гарбарных майстэрнях, хадзілі з пугамі за статкамі чужой жыццё, наймаліся на падзённую працу да мясцовых багачоў. Цяжкая паднявольная праца, мізэрная плата, убогасць жыцця выклікалі ў людзей гнеў і абурэнне. І гэты бунтоўны пратэст выліваўся на старонках рукапісных часопісаў «Голас нізу» і «Вольная думка», у адзвях і пракламацых мясцовай групы РСДРП, на падпольных сходках і маёўках.

Вось у такіх грамадска-палітычных абставінах на пачатку

веку ў Капылі расла кагорта пралетарскіх пісьменнікаў. Так пачынаўся літаратурны шлях аднаго з пачынальнікаў гэтага патрыятычнага руху — паэта, рамантыка рэвалюцыйнай стыхіі Аляся Гурло.

Паэзія цесна спалучалася з яго біяграфіяй, з часам, з падзеямі, у якіх ён прымаў непасрэдна ўдзел. Ён зведаў галодны паёк піцёрскага рабочага і цяжкасці матроскай службы, бачыў, як жорны бесцэнсознай імперыялістычнай вайны размолваюць сваіх ахвяр, як ха-

тэматыка рэвалюцыі зойме ў творчасці А. Гурло асабліва важнае месца. Ён будзе напісаны выдатны верш, прысвечаны Ленінграду, з'явіцца цікавая ўспаміны. А ў той гарачы час не было калі брацца за пяро: рукі паэта трымалі вінтоўку. З берагоў Нявы яго накіроўваюць на берагі Волгі. Тут ён удзельнічае ў ачышчэнні Яраслаўля ад савінкаўскіх бандытаў, змагаецца ў харчатрадах. У адным з баёў на берагах Волгі А. Гурло быў цяжка паранены. Кіпучая

лоднае бяздонне Балтыкі паглынае вялікія караблі з сотнямі людзей. І згустак горкага адчаю і безнадзейнасці выліваецца ў вершаваныя радкі:

Змагацца я прывек... Жыццё — мая стыхія,
І з ранніх год вядома мне турма,
І дні вядомы мне нядоляю ліхія,
А шчасце — вораг мой: яго ў мяне няма!

Я прабаву ўсё: ахвяры і маленні;
Не чуў іх бог, не чуў і чалавек;
Заместа хлебных луст мне кідалі каменні...
Я кляў сябе і свой злашчасны век...

Подых песімізму быў і ў іншых вершах ранняга перыяду творчасці Аляся Гурло, што часта друкаваліся на старонках «Нашай нівы». З цягам часу яго паэзія папаяняецца творамі на рабочую тэматыку, у вершаваных радках усё часцей і выразней прабіваецца ўсплёскі бадзёрскай, рамантычнай узнёсласці, веры ў вялікі перамены, а ў вершы «Заблішчэлі ў цёмнай далі маякі» гучыць ужо адкрыты заклік да барацьбы за светлы заўтрашні дзень.

Гэты дзень наступіў пасля той памятнай кастрычніцкай ночы, калі матрос з мінаносца «Забяйка» Аляксей Кандратавіч Гурло даставіў на «Аўрору» пакет вялікага гістарычнага значэння, калі ранкам наступнага дня ў атрадзе маракоў штурмаваў юнкерскія ўмацаванні ў раёнах Ісакіўскага сабора і Адміралцейства.

страснасць байца рэвалюцыі не давала яму доўга ляжаць. Паэт прымае ўдзел у аднаўленні Ніжагародскага рачнога порту.

У 1921 г. па запрашэнні ўрада БССР Аляксей Кандратавіч вяртаецца на радзіму. З гэтага часу і да канца жыцця ён аддаецца літаратурнай рабоце. Паэт адчувае сябе непасрэдным удзельнікам стваральнай барацьбы. «Мне падуладны жалеза і ток — я прымушу стаць ноч спазаранкам», — заяўляе ён ад імя шматмільённай арміі людзей працы.

За сваё нядоўгае жыццё паэт шмат зведаў і пабачыў на белым свеце. Але дзе б ні быў, чым бы не займаўся ён, у думках заўсёды пераносіўся ў роднае капільскае наваколле, дзе спалучыліся ў адзіным ансамблі хараставо прыроды і помнікі сівой гісторыі. Шчыра замілаванасць да родных мясцін вылівалася ў радкі задушэўнай лірыкі:

Люблю цябе, кутой мой родны,
Майго дзвініцтва ціхі край.
У халодны час, у час пагодны Ты сэрца радуеш, як май.

Праз хмары і навальніцы вялікіх выпрабаванняў пранёс паэт сваё чыстае сэрца і звонкае слова. Яно звернута да нас, да нашых нашчадкаў, да ўсіх, каму дарагая памяць аб сціплым, добрым і таленавітым чалавеку, радавым байцу рэвалюцыі, яе песняру.

Усевалад ГУРЛІНОВІЧ.

«ТЭАТРАЛЬНЫ МІНСК» № 1

«3 наваселлем!» — артыкулам пад такой назвай вітае часопіс Дзяржаўны тэатр музычнай камедыі БССР, які першы сезон выступае ў сваім будынку. Аўтар артыкула А. Ракава знаёміць чытачоў з абноўленай трупай нашай оперы, з нядаўняй прэм'ерай «Лятухай мышы» І. Штрауса, дзе так натхнёна і суладна зліліся адметная рэжысура, анцёрскае майстэрства і з густам зробленая сцэнаграфія.

Тэатразнавец В. Ракіці прысвяціў артыкул «Святая тэатра савецкіх народаў» маючай сёлета адбыцца 60-й гадавіне ўтварэння Савецкага Саюза. Разглядаюцца інтэрнацыянальныя сувязі беларускай сцэны, у святле рампы якой заўсёды паўставаў лепшы творы драматургаў братніх народаў — А. Карнейчука, У. Вішнеўскага, К. Транёва, Н. Думбадзе, Я. Райніса, І. Друцэ, М. Пагодзіна, М. Карыма...

Т. Гаробчанка аналізуе дзіцячыя спектаклі, якія пастаўлены мінскімі тэатрамі для маленіх глядачоў.

Пра арыгінальнае працыганне на сцэне Данецкага абласнога драматычнага тэатра вядомай п'есы К. Крапівы «Брама неумірачасці» піша А. Сабалеўскі.

Народная артыстка БССР Г. Марціна расказвае чытачам пра творчы здаты свайго партнёра па коласаўскай сцэне — заслужанай артысткі БССР Т. Шашкінай.

У нумары змешчаны календар падзей і дат, старонкі гумару. Друкуюцца праграмы спектакляў мінскіх тэатраў.

Нумар багата ілюстраваны.

Ф. ЛІПЕНЬ.

НОВАЯ СТУЖКА «БЕЛАРУСЬФІЛЬМ»

«Зацішша» — новая мастацкая стужка вядомага беларускага рэжысёра, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР В. Чацверыкова, якая створана на кінастудыі «Беларусьфільм» па матывах твораў Івана Сяргеевіча Тургенева. У Dome літаратара адбыўся грамадскі прагляд яе. Перад пачаткам сеанса выступіў сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР І. Чыгрынаў, які расказаў пра творчасць В. Чацверыкова, гаварыў пра плённасць яго супрацоўніцтва з беларускімі пісьменнікамі і ўвогуле значныя намаганні па кінематаграфічным працэнтах мастацкай літаратуры. Рэжысёр В. Чацверыкоў раскажа пра работу над фільмам «Зацішша».

І. КРУКАУ.

Па слядах выступленняў «ЛіМа»

«3 АЎТАМАБІЛЕМ НА ЗАЙЦА»

Пад такім загалоўкам у «ЛіМе» ў верасні 1981 г. быў змешчаны артыкул, дзе расказвалася пра «подзвігі» механізаваных брананераў.

Як паведаміў рэдакцыі першы намеснік пракурора Мінскай вобласці старшы саветнік юстыцыі Л. Васільеў: «У сувязі з публікацыяй у газеце «Літаратура і мастацтва» артыкула пад загалоўкам «3 аўтамабілем на зайца» па даручэнні Пракуратуры БССР пракуратурай Мінскай вобласці вывучана крымінальная справа па абвінавачанні А. Падбярэцкага і А. Яцыновіча па арт. 163 ч. 2 КК БССР».

З матэрыялаў крымінальнай справы бачна, што жыхары пасёлка Раўўна Маладзечанскага раёна А. Падбярэцкі і А. Яцыновіч 7 жніўня 1980 года па папярэдняй дамоўленасці паміж сабой у квартале № 76 Красненскага лясніцтва Маладзечанскага лясгаса незаконна адстрэлілі лася, якога схавалі ў кустах, а самі пайшлі ў пасёлак Раўўна, каб здабыць транспарт для даставі мяса дадому. У пасёлку Раўўна А. Падбярэцкі і А. Яцыновіч сустрэлі аднавіскоўца І. Зянько, які мае ўласную аўтамашыну «ВАЗ-2103» і напасілі яго прывезці мяса лася з лесу. І. Зянько пагадзіўся з прапановай А. Пад-

бярэцкага і А. Яцыновіча і павёз іх у лес. У лесе А. Падбярэцкі і А. Яцыновіч разабралі тушу забітага імі лася, мяса сілалі ў тры мяшкі, паклалі іх у багажнік аўтамашыны І. Зянько і ўтрох паехалі ў напрамку пасёлка Раўўна, але па дарозе былі затрыманы работнікамі лясной аховы і даставлены ў Маладзечанскі ГРАУС.

А. Падбярэцкі і А. Яцыновіч за ўчыненае брананьства прыцягнуты да крымінальнай аднаснасці па арт. 163 ч. 2 КК БССР і асуджаны.

Матэрыяламі папярэдняга следства не ўстаноўлена наяўнасць дамоўленасці Зянько з Падбярэцкім і Яцыновічам на незаконны адстрэл лася. Пра адстрэл лася Зянько даведзуся ад іх, калі злачынства было здзейснена.

Разам з тым, пры вывучэнні справы ўстаноўлена, што ў працэсе следства не было вылілена, як і чым Падбярэцкі і Яцыновіч збіраліся разбірацца з Зянько, чаму мяса было раскладзена ў тры мяшкі і ці не прызначаўся адзін мех з мясам для Зянько.

У сувязі з гэтым, пракуратурай Мінскай вобласці матэрыялы ў адносінах Зянько вылучаны ў асобную справу і на-

кіраваны для праверкі ў Маладзечанскі ГРАУС. У працэсе праверкі даручана выявіць ці ведаў Зянько загадзя пра неза-

конны адстрэл лася. Матэрыял у адносінах Зянько пракуратурай Мінскай вобласці ўзяты на кантроль.

«УСЁ ПАЧЫНАЕЦА З ДЗЯЦІНСТВА»

Пад такім загалоўкам у штоднёвіку за 7 жніўня 1981 года быў надрукаваны артыкул Р. Ігнаценкі, у якім ставіліся пытанні выхавання ў падрастаючага пакалення любові да прыроды, беражлівых адносін да яе.

Як паведаміў рэдакцыі начальнік упраўлення школ Міністэрства асветы БССР М. Круглей, у II—IV класах выкладаецца спецыяльны прадмет «Прыродазнаўства», у V—X — пытанні аховы навакольнага асяроддзя ўключаны ў праграмы па біялогіі, географіі, хіміі, фізіцы, грамадазнаўстве.

Штогод усе школы рэспублікі прымаюць удзел у рэспубліканскім конкурсе «На лепшую арганізацыю ў школах работы па ахове прыроды, павелічэнні карыснай фауны і рыбных запасаў».

Навучэнцамі школ у ходзе агляду ў мінулым навучальным годзе было пасаджана 931 тыс. сячча дрэў, больш за 500 тысяч кустарнікаў. Для аховы зялё-

ных насаджэнняў і догляду за імі створана 9760 атрадаў зялёных патрулёў. Для падкормкі карысных зяроў і птушак школьнікамі сабрана і нарыхтавана больш за 117 тон розных кармаў, зроблена 22600 кармаўшак і 68000 штучных гняздоўяў.

Выдавецтва «Народная асвета» штогод выпускае ў дапамогу настаўнікам метадычную літаратуру, у якой знаходзіцца адлюстраванне пытанні аховы прыроды. Так, за апошнія гады выйшлі: «Табліцы аб раслінах, якія ахоўваюцца», серыя «Наша прырода», «Што мы пакінем нашчадкамі», «Хрэстаматыя па ахове прыроды» і інш.

У адпаведнасці з патрабаваннямі XXVI з'езда КПСС вучэбныя праграмы перагледжаны. Пытаннем аховы навакольнага асяроддзя надаецца ў іх больш увага. У цяперашні час вядзецца работа па пераглядзе падручнікаў, у ходзе якой будуць улічаны і прапановы Р. Ігнаценкі.

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Івану МУРАВЕЙКУ з прычыны напатакушага яго гора — смерці маці.

Аб класавай барацьбе беларускіх сялян у часы феадалізму яшчэ шмат чаго не вядома і гісторыкам. Шмат дакументаў той эпохі не захавалася. Многія факты класавай барацьбы наогул не ўключаліся феадаламі ў дакументы. Таму кожны такі факт (хоць і коратка запісаны), які выпадкова сустракаецца ў тагачасных дакументах, патрабуе дакладнага вывучэння.

(міністрам скарбу дзяржаўных маёнткаў) і генералам артылерыі літоўскай. Узмацніўшыся, Сапегі выступілі супраць караля. Сапегі намагаліся стварыць на беларускіх і літоўскіх землях самастойнае Вялікае княства Літоўскае з моцнай манархічнай уладай і з каронай для сваёй сям'і.

Аб'ектыўна стварэнне цэнтралізаванай манархічнай дзяржавы ў той час, калі ў

паў. У 1883 годзе ў першым томе «Віцебскай старыны» А. Сапуноў упершыню апублікаваў у перакладзе на рускую мову так званы «Летапіс Віцебска», складзены на польскай мове віцебскім мешчанінам Сцяпанам Аверкам на аснове Віцебскага летапісу Міхала Панцырнага і іншых крыніц. У запісах Панцырнага, сучасніка падзей, аб якіх гаворыцца ў нашым артыкуле (ён скончыў свае запісы ў 1709 г.), ёсць толькі некалькі слоў аб гэтым (с. 462—463): «У год 1701, месяца ліпеня 8 дня, войска Рэчы Паспалітай з панамі Пацеямі разбіла дашчэнтку 18700

за мяжой (ва Усходняй Прусіі). Гэтае ўзброенае выступленне сялян адбывалася ў 1701 г. у Аршанскім павеце, у раёне Дубровенскага графства і ў бліжэйшых да яго мясцінах, а потым распаўсюдзілася і на раёны Галоўчына і Бышава. У складзе выступіўшых сялян былі таксама казакі, якія кіравалі атрадамі і, верагодна, военнаслужылыя сяляне (зямляне, баяры, выбранцы) з маёнткаў Сапегі. Аб гэтым гаворыцца ўменне выступіўшых сялян ваяваць супраць атрадаў шляхты. Дарэчы, у часы феадалізму шляхта з дзяцінства вучылася ваяваць, а з сялян зброю ведалі толькі военнаслужылыя. Непасрэдным штуршком да баявых дзеянняў сялян было разарэнне многіх вёсак атрадамі шляхты ў часе міжусобнай барацьбы літоўска-беларускай шляхты і Сапег. Ксёндз Аляксандр Бэргоф, які належаў да шляхецкага лагера, піша ў сваім рукапісе: «...спаткалі нас вялікія беды ад сапегінскай партыі, якая, сабраўшы нямала сялян з казакімі пад кіраўніцтвам Юрэвіча і Білдзюкевіча на Белай Русі, напакоіла Рэч Паспалітую». Супраць сялян былі накіраваны рэгулярныя войскі, 8 ліпеня 1701 г. адбылася бітва пад Дуброўнай паміж імі і сялянамі, у якой загінула 700 сялян. У верасні 1701 г. у раёне Дуброўнай шляхта знямаць акружыла і амаль цалкам знішчыла 3-тысячны казацка-сялянскі атрад Юрэвіча. Але пазней кіраўнікі казацка-сялянскіх атрадаў Юрэвіч, Білдзюкевіч і Хмара, сабраўшы свае сілы («сяляне, з казакімі аб'яднаныя»), ноччу 23 снежня 1701 г. акружылі ў Галоўчыне 18 харугваў (г. зн. эскадронаў) шляхты і атакавалі іх «з такой настольнасцю», што шляхецкія атрады не вытрымалі. Шляхціцы «не маглі аказаць супраціўлення націску пераважнай сілы і павінны былі шукаць ратунку ва ўцеках». Сяляне атрымалі перамогу, хоць і панеслі страты.

У эскадроне («харугве») было тады 100-200 коннікаў. Можна лічыць, што ў складзе шляхецкага войска было 1800-3600 шляхціцаў, а ў казацка-сялянскіх атрадах значна больш.

Яшчэ адна бітва паміж атрадамі сялян і шляхты адбылася ў лютым 1702 г. пад Бышавам. На гэты раз сялянскія атрады мелі цяжкія страты. Іншых звестак пра дзеянні сялян у гэты час у знойдзеных крыніцах няма.

Такім чынам, у міжусобнай вайне феадалаў на Беларусі сяляне, якіх арганізавала і ўзброіла ў сваіх палітычных мэтах магнатская групоўка Сапегі, выступілі супраць адной з груп феадалаў і дзейнічалі ўжо як самастойная сіла, зыходзячы са сваіх класавых інтарэсаў. На пэўным этапе барацьбы сяляне адышлі ад вернападданасці свайму пану і выступілі супраць класа прыгоннікаў.

Анатоль ГРЫЦКЕВІЧ.

Князі Сапегі і сяляне

Аб сялянскім руху ў Беларусі ў пачатку XVIII ст.

У канцы XVII — пачатку XVIII стагоддзя тэрыторыя Беларусі і Літвы, якія складалі тады адну з дзвюх частак федэратыўнай Рэчы Паспалітай — Вялікае княства Літоўскае, — стала арэнай барацьбы за ўладу паміж магутным родам панізаваных беларускіх магнатаў Сапегі і шырокімі коламі літоўскай і беларускай шляхты, якая таксама ў пераважнай большасці ўжо апалачылася. Да шляхецкай групоўкі далучылася літоўскае войска, якое складалася ў большасці са шляхты (у Рэчы Паспалітай існавалі асобныя польскае і літоўскае войскі). Сапегі з 80-х гадоў XVII ст. займалі вышэйшы дзяржаўны пасады ў Вялікім княстве Літоўскім.

Род Сапегі паходзіў з полацкіх баяраў і пачаў узвышацца ў XV ст., калі Іван Сямёнавіч Сапега (1450—1517), сын пісара вялікага князя літоўскага, атрымаў маёнткі і ў 1511 г. стаў ваяводам віцебскім. Аднак найбольш багаццём набыў Леў Іванавіч Сапега (1557—1633), пісар вялікі літоўскі, потым канцлер дзяржавы, ваявода віленскі і гетман вялікі літоўскі (г. зн. галоўнакамандуючы войскамі).

На шляху да ўлады ў канцы XVII ст. Сапегі з дапамогай караля Яна Сабескага перамаглі магнатскую сям'ю Пацаў, якія раней з дапамогай таго ж караля адсунулі ад улады Радзівілаў. Урэшце Сапегі, уладальнікі вялікіх маёнткаў, атрымалі ад караля вышэйшыя пасады ў дзяржаве. Так, Казімір Ян Сапега (1637—1720) стаў гетманам польным і віленскім ваяводам, ягоны брат Бенедыкт Павел стаў падскарбіем вялікім літоўскім (міністрам фінансаў), трэці брат Лявон Базыль — падскарбіем надворным

Рэчы Паспалітай пашырала сялянскую анархію, было б з'явай прагрэсіўнай. Але самі Сапегі не да канца гэта разумелі, бо ў сваёй палітыцы рабілі шмат злоўжыванняў, дый самую гэтую палітыку праводзілі тыпова па-феадалаўна.

Незадаволеная ўсеўладдзем і злоўжываннямі магнатскай сям'і Сапегі, больш частка беларускай і літоўскай шляхты выступіла супраць вяльможнага роду. Узначалі шляхту князі Агінскія і Вішнявецкія; супраць Сапег выступілі і магнатскія сем'і Радзівілаў і Пацаў. Шляхта вяла барацьбу супраць засілля Сапег, за дэцэнтралізацыю ўлады, за шляхецкія «залатыя вольнасці». Абедазве групоўкі феадалаў жорстка эксплуатавалі прыгонных сялян, у часе ваенных дзеянняў рабавалі і знішчалі маёнткі, якія належалі ворагам.

Міжусобная феадалаўная барацьба мела і знешнепалітычнае афармленне. У пачатку Паўночнай вайны 1700—1721 гг. Сапегі перайшлі на бок шведаў, мяркуючы з іх дапамогай ажыццявіць свае планы, а шляхта выступіла супраць шведаў.

Пасля разгрому атрадаў Сапегі ў бітве пад Аляксандраўкай (лістапад 1700 г.) гэтая магнатская сям'я вымушана была эміграваць за мяжу. Аднак барацьба працягвалася.

У гэты крытычны момант Сапегі пайшлі на даволі зрынальны крок. У сваіх мэтах яны вырашылі выкарыстаць у барацьбе за ўладу сялян са сваіх знішчаных і разрабаваных шляхтай вёсак і накіраваць іх супраць літоўска-беларускай шляхты.

У апублікаваных да нашага часу гістарычных крыніцах амаль нічога няма аб гэтай цікавай старонцы з гісторыі барацьбы беларускіх сялян супраць феадалаў.

сабраных супраць іх сялян («хлопства»), пад Дуброўнай». І ўсё! І больш ніводнага слова. Лічба такая вялікая, што неверагодна, каб аб такім сялянскім выступленні маўчалі іншыя крыніцы.

Праз пяць гадоў у Кіеве гісторык В. Антановіч выдаў «Зборнік летапісаў, якія адносяцца да гісторыі Паўднёвай і Заходняй Русі», у якім апублікаваў у арыгінале больш дакладны тэкст Віцебскага летапісу. Тут тыя ж самыя радкі (с. 224) чытаюцца крыху інакш: «Года 1701. Месяца ліпеня 8 дня войска Рэчы Паспалітай з я (сна) в (яльможнымі) іх месцамі панамі Пацеямі пад Дуброўнай пабіла сялян, якія сабраліся супраць іх, семсот». І таксама больш ніводнага слова. Тут у тэксце лічба прыведзена словам, што выклікае большы давер да яе.

У выдадзенай у Пецярбурзе ў 1895 г. на польскай мове кнізе «Сапегі. Гісторыка-генеалагічны і маёнткавы матэрыялы» (том II) прыводзіцца (с. 195) такі факт: у раёне Дуброўны ў 1701 г. атрадамі шляхты было забіта дзве з паловаю тысячы сялян.

Намі ў Кракаве, у аддзеле рукапісаў бібліятэкі Польскай Акадэміі навук, быў знойдзены рукапіс № 1064 мінскага ксяндза-дамініканца Аляксандра Бэргофа, у якім, хоць таксама ў выглядзе кароткіх нататак, але трохі больш апісваюцца падзеі ва Усходняй Беларусі. На аснове гэтых нататак і апублікаваных раней звестак больш выразна выраіа суваецца карціна ўзброенага сялянскага выступлення ў пачатку XVIII стагоддзя.

Сапегі арганізавалі і ўзброілі казацка-сялянскія атрады ва Усходняй Беларусі ў той момант, калі магнатская сям'я знаходзілася ўжо

«Літаратура і искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 п 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 02048 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва — 33-22-04, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае праявіны творы аб'ёмам не больш як друкаваны аркуш, артыкулы, нарысы — да 15 старонак, вершаваныя творы не больш як 100 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на машыцы ў двух экзэмплярах. Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

На Беларусі

з 1 па 7 лютага
1 лютага, 19.30
«НАШЫ ГОСЦІ»
Іграе вялчанэліст І. Гаўрыш. У праграме творы Фарэ, Шчадрына, Дворжана, Вэбера, Штакоўіча.
2 лютага, 20.00
«ЛИТАРАТУРНЫ ТЭАТР»
Артыст У. Шалестаў чытае паэму Я. Купалы «Адплата каханых».
2 лютага, 22.50
«ЛЯ РАСКРЫТАЙ ПАРТЫТУРЫ»
Прагучыць сюіта з музыкі Г. Свірыдава да кінафільма «Мяцеліца» ў выкананні артыстаў Кіславодскай дзяржаўнай філармоніі. Дыржор — заслужаны артыст РСФСР Я. Іваняня.

5 лютага, 19.30
Паказвае Брэст
ЛИТАРАТУРНА-МАСТАЦКАЯ ЧАСОПІС
«БУГ»
Будзе расказана аб сувязі Я. Коласа з Палесем, затым вы пазнаёміцеся з творчасцю паэта М. Трафімчука і салістнай народнай харавой капэлы Дома культуры чыгуначнікаў Л. Лагуцэнак.

5 лютага, 21.35
А. ПЯТРОУ. «СТВАРЭННЕ СВЕТУ»
Спектакль Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларускай ССР. Пастаноўка народнага артыста БССР В. Елізар'ева. Партыі выконваюць: народныя артысты БССР Л. Бржазюская, Ю. Траян, В. Саркісян, заслужаны артыст БССР У. Іваню.

6 лютага, 10.50
«ЭКРАН: ПРАБЛЕМЫ, ГЕРОІ»
ДАКУМЕНТАЛЬНЫЯ ФІЛЬМЫ
В. ШАТАЛАВА
Перадача знаёміць з творчасцю рэжысёра-аператара творчага аб'яднання «Летапіс» кінастудыі «Беларусьфільм» В. Шаталава. Вядучы — кандыдат мастацтвазнаўства В. Нячай.
6 лютага, 12.30

«СЛОВА — ПАЭЗІЯ»
І. Шнлярэўскі чытае свае новыя пераклады твораў М. Багдановіча, М. Танка, Р. Бардуліна.

6 лютага, 16.00
МУЗЫЧНЫ ЧАСОПІС «КАМЕРТОН»
Вы павяваеце на прэм'еры оперы Рымскага-Корсакава «Снягурочка» ў Дзяржаўным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета БССР. Наступны сюжэт прысвечаны стагодоваму юбілею заслужанага дзеяча мастацтва БССР В. А. Яфімава і 90-годдзю з дня нараджэння народнага артыста ССР, Героя Сацыялістычнай Працы Р. Р. Шырмы.

Сваімі уражаннямі аб гастралях Дзяржаўнага ансамбля танца БССР у Францыі дзеліцца мастацкі кіраўнік калектыву лаўрэат Дзяржаўнай прэміі ССР Г. Маёраў.
6 лютага, 19.20

«ФОНДЫ ДЗЯРЖАУНАГА МАСТАЦКАГА МУЗЕЯ БССР»
Перадача знаёміць з калекцыяй беларускага жывапісу XIX стагоддзя.
6 лютага, 23.10

«СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ»
Музычная праграма з удзелам артыста латвійскай эстрады.
7 лютага, 14.50

«ТВОРЧЫЯ ПАРТРЭТЫ»
Перадача прысвечана заслужанаму дзеячу мастацтва БССР А. Грыгар'яну, які доўгія гады быў галоўным мастаком спачатку Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра імя Горкага, а потым Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы. Расказваюць яго сябры — галоўны рэжысёр тэатра імя Камісаржэўскай Р. Агамерзян, народны артыст БССР З. Браварская і Г. Абуховіч. Вы ўбачыце карціны і эскізы да спектакляў. Вядучы — заслужаны артыст БССР В. Лебедзеў.
7 лютага, 20.15

«ПА ВАШЫХ ПРОСЬБАХ»
У канцэрце выступіць А. Абрацова, А. Маірэнка, Т. Раеўская, вакальна-інструментальны ансамбль «Песняры» і «Сябры», Г. Радзько, С. Кульпа, Л. Лешчанка.

«КНИГАРНИ ПІСЬМЕННИКА»

Г. ІВАНЮ. На высокім пагорку. На рускай мове. М., «Современник», 1981. — 35 к.

В. КОЧАТАУ. В. Я. Шышкоў і вусная народная творчасць. На рускай мове. М., МДУ, 1981. — 25 к.

ПАЭЗІЯ СУЧАСНАЙ ЮГАСЛАВІІ. Анталогія. На рускай мове. М., «Художественная литература», 1981. — 2 р. 90 к.

М. ТАНК. Прачытай і перадай другому. Пераклад з беларускай мовы. Ваенвыдат, 1981. — 1 р. 80 к.

Р. ХАДЗІ-ЗАДЭ. Сакаліны ўзлёт. На рускай мове. М., «Советский писатель», 1981. — 80 к.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСПЕНКА, Ефрасінья БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Ігар ЛУЧАНСК, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.